



סֵפֶר בְּרֵי צְדִיק

עַל הַתּוֹרָה וְהַמוֹעֲדִים

בְּרֵאשִׁית

הֵן הִנֵּה אִמְרוֹת קְדוֹשׁוֹת וְטְהוֹרוֹת,
שִׁיִּצְאוּ מִפֶּה קְדוֹשׁ, פּוֹם מִמְּלַל רַבְרָבָן,
מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּבְמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ,
מֵאֵת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹנָנוּ מוֹרְנֵנוּ וְרַבְּנֵנוּ הַגָּאֹן הַקְּדוֹשׁ,
שׁוֹר הַתּוֹרָה, כְּחֵד מִקְמָאֵי, דְּמִי לְבַר אֱלֹהִין,
עֲטֹרַת תַּנְפְּאֵרַת יִשְׂרָאֵל, לוֹ הַיּוֹמִיָּה תִּהְיֶה
רַבְּנֵנוּ צְדוּק הַכֹּהֵן זְצוּקִלְלָהּ
מְלוֹבְלִין

בֶּן הַרְבַּ הַגָּאֹן הַחֹסֵד רַבֵּי יַעֲקֹב הַכֹּהֵן זצ"ל,
אֵב בֵּית דִּין דְּקַהֲלַת קְדָשׁ קְרִיזְבוּרְג,
זְכוֹת קְדוּשַׁת תּוֹרָתוֹ וְצַדִּיקְתּוֹ יִגַּן עָלֵינוּ וְעַל
כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן

וְכַעַת יוֹצֵא לְאוֹר מִחֻדָּשׁ
בְּכַתֵּב מְרַבֵּעַ וּמְנַקֵּד
פְּתִיחַת רֵאשֵׁי תְבוֹת
צִיּוֹן מְקוֹרוֹת כּוֹלֵל מְקוֹרוֹת נְדִירִים
הַשְׁוֹאָה לְשֵׁאֵר כְּתָבֵי רַבְּנֵנוּ
וְעוֹד תּוֹסְפוֹת רַבּוֹת

הַמְּכוּזַן הַתּוֹרָנִי אוֹר עֲצִיּוֹן
עַל שֵׁם ר' יִצְחָק וְחַנָּה סְטְרוֹלוֹבִיץ'



תִּכּוֹן הָעֲנִינִים

7	פְּרָאשִׁית
67	נח
123	לֶךְ לֶךְ
175	וַיֵּרָא
231	חַיֵּי שָׂרָה
279	תּוֹלְדוֹת
333	וַיֵּצֵא
389	וַיִּשְׁלַח
451	וַיָּשָׁב
511	מִקֵּץ
567	וַיִּגַּשׁ
641	וַיַּחֲזִיק

בְּרֵאשִׁית

בְּרֵאשִׁית

א.

בְּרֵאשִׁית. בְּתַבַּת בְּרֵאשִׁית נִכְלָל כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ (בר"ר יא, ד) מִכָּל מָה שְׁנִבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית (תענית פ"ד מ"ב), וְכַדוּמָה, הַכֹּל נִקְרָא עַל שֵׁם בְּרֵאשִׁית.

וְהַטַּעַם, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בְּמֵאֵמֶר בְּרֵאשִׁית, דְּבְרֵאשִׁית נִמְי מֵאֵמֶר הוּא^א, וְאַחַר כֵּן נַעֲשֶׂה כָּל אֶחָד בְּזִמְנוֹ^ב. וְכַאֲוֵרִייתָא בְּרָא קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵמָא (הַקְדַּמַת הַזוּהַר, ה ע"א), וּמִמִּילָא נִכְלָל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה גַם כֵּן בְּמֵאֵמֶר בְּרֵאשִׁית. וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי בְּתַקוּנֵי הַזֵּהַר הַקְדוּשׁ דְּרַשׁ שְׁבַעֲיָן אֲנָפִין בְּתַבַּת בְּרֵאשִׁית, וְהִינוּ כָּלֵל הַתּוֹרָה, כִּי שְׁבַעֲיָם פָּנִים לַתּוֹרָה (במ"ר יג, טו).

וְאִיתָא בְּתַקוּנֵי הַזֵּהַר (כח, עב ע"ב) תְּלַת פְּקוּדֵין בְּמַלְת בְּרֵאשִׁית, א'

יִרְאֵת ה', כְּגוֹנוּנָא דָּא יִרְ"א בְּשֵׁשֶׁת, ב' בְּרִית, כְּגוֹנוּנָא דָּא בְּרֵאשִׁית בְּרִית א"ש, ג' שְׁבַת, כְּגוֹנוּנָא דָּא יִרְ"א שְׁבַת. וְהַתְּלַת פְּקוּדֵין הִלְלוּ הֵם מְכוּן כָּל הַבְּרִיאָה, וַיִּשְׂרָאֵל מְקַדְּשִׁים בָּהֶם.

דְּבִירָאָה יֵשׁ יִרְאֵת אֱלֹהִים, וְהִינוּ יִרְאֵת עֲנֵשׁ. וַיִּרְאָה זוֹ אֵינְנָה

תְּכֵלִית מְכוּן הַבְּרִיאָה, שְׁמַצִּינוּ גַם בְּאֲנָשֵׁי נִינְהָי וַיִּתְּכֶסּוּ שְׂקִים וְגו', מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְגו'. רַק הִיָּה יִרְאֵת הָעֲנֵשׁ לְבַדָּה, כְּמוֹ שְׁנֵאֵמֶר וְשָׁב מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֵאֱבָד. וְהוּא מַטַּעַם כִּי הֵיִצֵר לָהֶם עַל תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׁלֹא יֵאָבְדוּ מֵהֶם. וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, בְּרֵאוֹתוֹ שֶׁשָּׂאֲלוּהוּ אֵשֶׁתוֹ אוֹ אַחֲוֹתָיו הִיא, אָמַר לְאַבְיִמֶלֶךְ (בראשית כ, יא) כִּי אֶמְרָתִי רַק אֵין יִרְאֵת אֱלֹהִים בְּמִקּוֹם הַזֶּה, כִּי הָאֲמוֹת גְּדָרוּ עֲצָמָן אַחַר הַמִּבּוּל מִיִּרְאֵת עֲנֵשׁ.

א. "...רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי נינהו – 'ויאמר' דבראשית תשעה הווי! – בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב (תהלים לג, ו): 'דבר ה' שמים נעשו' (ר"ה לב, א). פרש"י: "בראשית נמי מאמר הוא – ואף על גב דלא כתיב ביה 'ויאמר יהי שמים' – כמאן דכתיב דמי, דבמאמר נבראו ולא בידיים, דכתיב: 'דבר ה' שמים נעשו'". ב. ראה רש"י (בראשית א, יד ד"ה ויהי). וכתב אור החיים הקדוש (בראשית א, יד ד"ה יהי): "האודן יתעלה שמו, כל מה שברא בעולם... בראו ה' דיבור אחד, וזה הוא אומרו 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', דקדק לומר שני אתיק, לרבות כל הנמצא בעולם... ובמאמר ראשון ברא הכל יתעלה שמו. ותמצא שאמרו ז"ל (ר"ה לב, א) בראשית מאמר הוא, כי בו השלימו עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, הראשון שבכולן בו נברא הכל, אלא שלא היה מסודר, והיה כל הבריות בנמצא, אבל חסרו הסדר, וסדרן הקדוש ברוך הוא דבר יום ביומו...". ג. "וייתכסו שקים האדם והבהמה ויקראו אל אלהים בְּחֻקָּה וְיָשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הָרְעָה וּמִן הַחֶמֶס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם. מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנָחַם הָאֱלֹהִים וְשָׁב מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֵאֱבָד" (יונה ג, ח-ט). ד. "וישק יעקב לרחל, וישא את קולו ויבך" (בראשית כט, יא)... למה בכה? שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה: מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה? שמשעה שלקה העולם בדור

וְכֻלָּם רָאוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלוֹ יִתְבַּרְךָ שָׁמוֹ, וּמִמֵּילָא יֵשׁ לָהֶם יְרֵאת בִּשְׁת. וְכִמּוּ שְׁאֲמָרוּ (בְּרֻכּוֹת כח, ב) יְהִי רְצוֹן שְׁתָּהּא מוֹרָא שְׁמַיִם עָלֶיכֶם כְּמוֹרָא בְּשַׁר וְדָם. כִּי הַרְוָאָה פְּנֵי אָדָם שְׁחָטָא כְּנִגְדוֹ מִתְבַּיִשׁ מֵאֲתוֹ, וְכִמּוּ כֵן יְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עָלֶיכֶם, שְׂיִרְאָה מְלָךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹמֵד עָלָיו וּמִתְבַּיִשׁ לְחָטָא.

וְיִרְאָה זוֹ נִקְרָא רֵאשִׁית, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (תהלים קיא, י) רֵאשִׁית חֲכֵמָה יְרֵאת ה'י, וְכִתִּיב (משלי א, ז) יְרֵאת ה' רֵאשִׁית דַּעַת. כִּי הוּא תְּכַלִּית הַמְּכֻן מִהִבְרִיאָה, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (דברים י, יב) מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם לִירְאָה.

וְכֵן בְּרִי"ת א"ש. כִּי תְּכַלִּית מְכֻן הִבְרִיאָה הָיָה גַם בֶּן עֶבְרִי שְׁמִירַת הַבְּרִית, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (משלי י, כה) וְצִדִּיק יִסֹּד עוֹלָם. וְכִמּוּ שְׁמוּבָא בּוֹהֵר הַקְּדוֹשׁ

וְאִמְנָם יְרֵאת ה' לֹא נִמְצָא רַק בְּיִשְׂרָאֵל, וְהִינוּ יְרֵאת בִּשְׁת, כִּי זֶה הוּא עֶקֶר הַמְּכֻן בְּהִבְרִיאָה, שְׂיִירָאוּ מִלְּפָנָיו. וְאִיתָא בְּעֵבֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם, זֹו בּוֹשָׁה, לְכַלְתִּי תַחְטָאוּ וְכו', כִּל אָדָם הַמִּתְבַּיִשׁ לֹא כִמְהֵרָה הוּא חוֹטָא. וְאִיתָא (רמ"א בהגהה לשו"ע א, א ע"פ מו"נ ג, נב) כְּשֵׁיִשִׁים הָאָדָם אֵל לְבוֹ שְׁתִּמְלָךְ הַגְּדוֹל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאָה בְּמַעֲשָׂיו וְכו', מִיָּד נִיָּע אֵלָיו הִירְאָה וְהַכְּנָעָה בְּפִתּוֹ ה' יִתְבַּרְךָ וּבְשֵׁתוֹ מְמַנּוּ תְּמִיד.

וְאֲמָרוּ מִי שְׂאִין לוֹ בִּשְׁת פְּנִים בִּידוּעַ שְׂלֹא עֲמָדוֹ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי. כִּי בְּמִתָּן תּוֹרָה הָיָה הַפֶּל, אֲפִלוּ הַנְּשֻׁמוֹת שְׁעֵתִידִין לְהִבְרֵאוֹת, כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ (תנחומא יתרו, יא) עַל פְּסוּק (דברים כט, יד) וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם.

הַמְּבֹוּל, עֲמָדוֹ אוֹמוֹת הָעוֹלָם וְגֵדְרוֹ עִצְמוֹן מִן הָעֵרוּה, הִדָּא אִמְרַת שֶׁאֲנִשִּׁי מוֹרַח גְּדוּרִים מִן הָעֵרוּה (בר"ר ע, יב). ה' "אִמְרַת רַב יְהוּדָה: לֹא בֵרַא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֲלֵא כְּדִי שְׂיִירָאוּ מִלְּפָנָיו, שְׁנֶאֱמַר (קהלת ג, יד): וְהָאֱלֹהִים עֲשָׂה שִׂירָאוֹ מִלְּפָנָיו" (שבת לא, ב). ו. "תְּנִיא: 'בְּעֵבֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנִיכֶם' (שְׁמוֹת כ, יז) – זֹו בּוֹשָׁה, לְכַלְתִּי תַחְטָאוּ" – מִלְּמַד שֶׁהַבּוֹשָׁה מִבִּיאָה לִידֵי יִרְאָת חָטָא; מִיכֵן אִמְרוּ: סִימֵן יִפָּה בְּאֲדָם שֶׁהוּא בִישָׁן. אַחֲרִים אוֹמְרִים: כִּל אָדָם הַמִּתְבַּיִשׁ – לֹא בִמְהֵרָה הוּא חוֹטָא, וּמִי שְׂאִין לוֹ בּוֹשָׁת פְּנִים – בִּידוּעַ שְׂלֹא עֲמָדוֹ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי" (נדרים כ, א). ז. רֵאָה מָה שְׁמוּבָא בְּהַקְּדָמַת תִּיקוּ"ז (ה ע"ב): "דְּרָגָא תְּמִינָאָה בְּיִרְאָת יְהוָה, לְמַחְוִי לִיָּה בִשְׁת אֲנִפִין, מֵאֵן דְּאִית לִיָּה בִשְׁת אֲנִפִין דְּלָא לְמַעַבְד עֲבָרָה דְּאִתִּי לִידוּי בְּגִין דְּחִילוֹ דְּקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כְּאֵלוֹ בִּיה אֲתַבְּרִי עֲלֵמָא, וּבְגִין דָּא בְּרֵאשִׁית יְרֵא בִשְׁת, הִרִי יְרֵאָה עִם בִּשְׁת כְּלָא חַד, וּמֵאֵן דְּלִית בִּיה בִּשְׁת אֲנִפִין, אוֹקְמוּהוּ מֵאֲרִי מִתְנִיתִין בּוֹדָאי שְׂלֹא עֲמָדוֹ רְגְלֵי אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי". ח. רֵאָה הַקְּדָמַת הַזּוּהַר (יא ע"ב). וְיודֵעַ דִּירְאָת ה' הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת (תִּיקוּ"ז לג, עו ע"ב), שֶׁהִיא הָרֵאשִׁית וְהַפְּתַח לְעוֹלוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. ט. "פְּתַח רַבִּי אֲבָא וְאָמַר (ישעיהו ס, כא): וְעַמְּךָ כְּלָם צִדִּיקִים' וּגו'. מִלָּה דָּא הָא אוֹקְמוּהָ חִבְרֵיא מֵאִי טַעְמָא כְּתִיב וְעַמְּךָ כְּלָם צִדִּיקִים, וְכִי כְּלָהוּ יִשְׂרָאֵל צִדִּיקֵי נִינְהוּ, וְהָא כְּמָה חִיבִין אִית בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל, כְּמָה חָטָאִין, וְכְמָה רְשִׁיעִין דְּעֵבְרִין עַל פְּקוּדֵי אוֹרְיִתָא? אֵלֵא הִכִּי תִנָּא בְּרֹזָא דְּמִתְנִיתִין, וְכֵאִין אֲנוּן יִשְׂרָאֵל דְּעֵבְדִין קָרְבָּנָא דְּרֵעָנָא לְקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּמִקְרִיבִין בְּנִיְהוּ לְתַמְנִיא יוֹמִין לְקָרְבָּנָא, וְכֵד אֲתַגְזֹרוּ עֲאֵלוֹ בְּהָא חוּלְקָא טְבָא דְּקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְּכִתִּיב (משלי י, כה): וְצִדִּיק יִסֹּד עוֹלָם'. בִּין דְּעֲאֵלוֹ בְּהָא חוּלְקָא

דְּכִינָן דְּאִתְגַּזַּר, שְׁנַמּוּל לְשִׁמוּנָה, אֲנַחְנוּ מְדַבְּקִים בְּקִדְשָׁה בְּשֶׁרֶשׁ, וּרְצוּנֵנוּ רַק לְעִשׂוֹת רְצוּנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלָזֶה נִקְרָאוּ צְדִיקִים.

וְאִף אִם יֵשׁ אַחַר כֶּף אֵיזָה חֶסְרוֹן, הוּא רַק מְצַד הַשְּׂאוֹר שֶׁבַעסָה. כִּי כָּל הַתְּאֻוֹת שְׁנַמְצָא בְּיִשְׂרָאֵל הוּא רַק מְצַד עֲמֻלָּקִים, הַמְּלֵאִים תְּאֻוֹת רְעוּת, וְרוּצִים לְהִכְנִיסָם בְּלֵב יִשְׂרָאֵל. וְתִמִּיד אֲנַחְנוּ נִלְחָמִים נֶגֶד הַיַּצָּר הָרַע, וְהוּא יִתְבָּרַךְ עוֹזֵר לָנוּ^י, וְסוּכָךְ עָלֵינוּ בְּסִפְתָּ שְׁלוֹמוֹ^י בְּאוֹר הַמִּקִּיף^י שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לָנוּ. וְכִמוֹ שֶׁאֲמָרוּ (במ"ד יד, ב) רָמַז עַל מְצוֹת סְכָה (תהלים קמ, ח) סִכְתָּה לְרֵאשִׁי בְּיוֹם נָשָׁק. וְהוּא כְּמוֹ שֶׁאֲמַר רַבֵּינוּ רַבִּי בּוֹנָם זְכַר צְדִיק לְבִרְכָה עַל פְּסוּקֵי^י כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל

אֵיבִיךָ וְגו', כִּי פְּשׁוּטוֹ הוּא עַל הַמְּלַחְמָה נֶגֶד הַיַּצָּר רַע וְתְּאֻוֹת^י, כִּי יַצָּר הָרַע נִקְרָא שׁוֹנָא (סיכה נב, א), וְאֲנַחְנוּ לוֹחְמִים תִּמִּיד נֶגֶדוֹ, וְהוּא לֹא יַעֲזָבֵנוּ בְּיָדוֹ, וְעַל זֶה מְרַמֵּז סִפְתָּה לְרֵאשִׁי בְּיוֹם נָשָׁק, הֵינּוּ בְּיוֹם מַלְחָמָה נֶגֶדוֹ.

וְנִקְרָא בְּרִי"ת א"ש, כִּי הַהוֹלֵךְ אַחַר תְּאֻוֹת לְבוֹ, נֶדוּן בְּאֵשׁ שֶׁל גִּיהֵנוּם. כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ (אבות פ"ד מ"ב) וְשִׁכַּר עֲבָרָה עֲבָרָה, וְהֵינּוּ כִּי מִהֶעֱבָרָה עֲצָמָה נַעֲשֶׂה הָאֵשׁ שֶׁל גִּיהֵנוּם, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ ר' חֲזַקִּיָּה וְר' חֲזַקִּיָּה אֵשׁ תֵּאֲכַלְכֶם, וְכִמוֹ שֶׁאֲמָרוּ^י אֵשׁ שְׂיֻצֵאֵת מִגּוֹפֶן שֶׁל רִשְׁעִים וּמְלַחְטֵת אוֹתָם. וְתְּאֻוֹת עֲבָרָה נִקְרָא אֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ^י נִרְאָה בֵּי עַמְרָם. וְאֲבִירָהּם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם עוֹמֵד עַל פְּתַח

דְּצְדִיק, אֲקָרוּן צְדִיקִים, וְדָאֵי בְּלָם צְדִיקִים" (זוהר ח"א, לך לך צג ע"א). י. "רבי אלכסנדר ב"ר ר' חייא בר אבא דבבלי אמר רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעבב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכות; יהי רצון מלפניך שתציילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם" (ברכות יז, א). יא. "אמר רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, שנאמר (תהלים לו, לב): 'עופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו – אינו יכול לו, שנאמר (שם, לג): 'ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו'" (סוכה נב, ב). יב. כמבואר בזוהר (בראשית, מח ע"א), שבשבת הקב"ה פורס סוכת שלום עלינו ומגן עלינו, ואין שליטה לחיצונים. יג. כ"ב בשער הכוונות (ריש דרוש ד). שהסוכה היא בחינת אור מקיף. יד. "כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אֵיבִיךָ וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבִי" (דברים כא, י). טו. כן איתא בזוהר חדש (כי תצא, נח ע"ב). ובאור החיים הקדוש (דברים כא, יא ד"ה ובדרך רמז) האריך לבאר הפסוקים ע"פ דרך זו. ובפרשת בשלח (ריש אות ב) כתב רבינו בשם ר' שמחה בונם "דאינו רק דרך דרוש ורמז, רק הוא פשוט הכתוב שזה מלחמה תמידית". טז. "ר"י בר אילעאי אומר: לא יום ולא גיהנם, אלא אש שהיא יוצאת מגופן של רשעים ומלהטת אותם, מאי טעמא, דכתיב (ישעיהו לג, יא): 'תִּהְיֶה חֲשֵׁשׁ תִלְדוּ קֶשׁ רֹחֲכֶם אֵשׁ תֵּאֲכַלְכֶם'" (בר"ר ו, ו). ופירש האלשיך (ישעיהו שם): "הוא אצלי נועם מליצת רז"ל באומרם כי הרשעים הם בעצמם מוליכים העצים לשרף בהם בגיהנם, שהוא הכחות טומאה אשר ברא משחיתים במעשיו, מוליכם עמו לשרף בהם, וזה יאמר רוחכם הוא אש תאכלם". יז. "הנך שבייטא דאתאי לנהרדעא, אסקינהו לבי רב עמרם חסידא, אשקולו דרגא מקמייהו, בהדי דקא חלפה חדא מנייהו נפל נהורא באיפומא, שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוו יכלין בי עשרה למדלייא, דלייא לחודיה. סליק ואויל, כי מטא לפלגא דרגא איפשת, רמא קלא: נורא בי עמרם!..." (קידושין פא, א). פרש"י: "בהדי דקא חלפא חדא מנייהו – שהיתה עוברת אצל פי ארובה שמן העלייה לבית. נפל נהורא באיפומא – נפל אור בבית דרך פי העליה

וגם שַׁבַּת נִקְרָא אוֹת, וְנִקְרָא בְּרִית, דְּשַׁבַּת בְּרִזָּא דְּבְרִית, כְּמוֹ שְׁמוּבָא בְּזוּהַר הַקְּדוּשׁ (ח"ב, יתרו צב ע"א).

וְהַשְּׁלֵשׁ סַעֲדוֹת בְּשַׁבַּת הֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשָׁה הָאֲבוֹת הַקְּדוּשִׁים^כ, שֶׁהֵם שְׂרֵשׁ מֵהַתְּלַת פְּקוּדֵינָ. וְאֲבָרְהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם נִקְרָא יְרָא^כ, כִּי רָאָה תְּמִיד מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׂיו. כִּי לֹא הָיָה לוֹ רַב שֶׁיִּלְמְדוּ, רַק הַתְּחִיל מֵעֲצָמוֹ לְחַקֵּר, תֹּאמֵר שֶׁהִבִּירָה זֶה בְּלֹא מְנַהֵג וְכו', כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה^כ. וּמִכָּל מָה שֶׁנִּבְרָא בְּעוֹלָם, רָאָה כִּי מַעֲשֵׂי ה' יִתְבָּרֵךְ הַפֶּה, וְכְמוֹ שְׁנֹאֲמַר (ישעיהו ל, כ) וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֵיךָ, וְרָאָה אֶת ה' יִתְבָּרֵךְ מְכַל דְּבַר שֶׁנִּבְרָא בְּעוֹלָם. וְזֶה שְׁנֹאֲמַר^כ שֶׁנִּרְאָה לְהֶאֱבֹת בְּשֵׁם אֵל שְׂדֵי. וְכְמוֹ שְׁאָמַר רַבֵּינוּ רַבִּי בּוֹנָם

גֵּיהֵנוּם, וְאִינוּ מְנִיחַ אָדָם מֵהוּל מִיִּשְׂרָאֵל לִירֵד לְשֵׁם (בר"ר מח, ח).

תְּלִיתָאֵי שַׁבְּתֵי יְרָא. וְקִדְשַׁת שַׁבַּת הוּא גַם כֵּן רַק לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר^כ כִּי אוֹת הִיא בִּינֵי וּבִינֵיכֶם, וְעַפְוִים שֶׁשַׁבַּת חָיֵב (סנהדרין נח, ב), כִּי אֵין לָהֶם שִׁיכוֹת כְּלָל לְקִדְשַׁת שַׁבַּת, וְכְמוֹ שְׁאָמְרוּ^כ לְמֶלֶךְ וּמִטְרוּנָה יוֹשְׁבֵים וּמְשִׁיחֵין זֶה עִם זֶה, מִי שֶׁבָּא וּמְכַנֵּס עֲצָמוֹ בִּינֵיהֶם וְכו'.

וְשַׁבַּת הִיא תְּכֵלִית כָּל הַבְּרִיאָה^כ, וְהִיא כּוֹלֶלֶת כָּל הַתְּלַת פְּקוּדֵינָ. כִּי הַשּׁוֹמֵר שַׁבַּת נִקְרָא יְרָא, כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ^כ יְרָאֵי שְׁמִי (מלאכי ג, כ) עַל שׁוֹמְרֵי שַׁבַּת. וְאִתָּא (ירושלמי דמאי פ"ד ה"א) אֵימַת שַׁבַּת עַל עַם הָאָרֶץ. וְכֵאלוֹ רוֹאֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים עוֹמֵד עָלָיו כָּל הַשַּׁבַּת, וְיִרָא מִמֶּנּוּ שְׁלֹא יִפְשַׁל חֲלִילָה בְּאֶסוּר שַׁבַּת.

שהיו פניה מאירות. וקא סליק – לתובעה. אפשח – הרחיב ופיסק רגליו לעמוד במקומו בחזקה להתגבר על יצרו. אמר נורא בי עמרם – הזעיק בני השכונה ליאסף ולבא לכבות הדליקה, כדי שיחדל מיצרו שיתבייש מהן. יח. וְאִתָּא דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בִּינֵי וּבִינֵיכֶם לְדִרְתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֵין ה' מְקַדְשְׁכֶם (שמות לא, יג). יט. וְזֶה רֵאִיתָ לֹמֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשֹּׁמֵר אֶת הַשַּׁבַּת חָיֵב מִיתָה, א"ר חֵיטָא בַר אַבָּא א"ר יוֹחָנָן: בְּנוֹהַג שְׁבַע עוֹלָם מֶלֶךְ וּמִטְרוּנָה יוֹשְׁבֵין וּמְסִיחֵין זֶה עִם זֶה, מִי שֶׁבָּא וּמְכַנֵּס עֲצָמוֹ בִּינֵיהֶם אִינוּ חָיִיב מִיתָה? כִּי הַשַּׁבַּת הוּא בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֹּאמַר (שמות לא, יז): בִּינֵי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֵךְ כָּל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁבָּא וּמְכַנֵּס עֲצָמוֹ בִּינֵיהֶם עַד שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו לִימוּל – חָיִיב מִיתָה (דב"ר א, כא). כ. אֶתָּה קִדְשַׁת אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ, תְּכֵלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (מתוך תפילת ערבית של שבת). וראה זוהר (ח"ב, תרומה קלז ע"ב): וְיָדָא אִיהוּ בְּיוֹמָא דְּשַׁבְּתָא, דְּכֵלָּא אֶשְׁתְּלִים כְּדָקָא יָאוּת, בְּרִזָּא דְּשַׁבְּתָא עֵילָא וְתָתָא. כא. תַּעֲנִית ח, ב וּבְרַשׁ"י ד"ה יְרָאֵי. כב. כֵּן אִיתָא בּוּזְהַר (ח"ב, יתרו פח ע"ב), וּבְפִרֵי עֵץ חַיִּים (שַׁעַר הַשַּׁבַּת פ"ז) שֶׁג' סַעֲדוֹת שַׁבַּת כְּנֶגֶד שְׁלוֹשַׁת הָאֲבוֹת. וראה קְדוּשַׁת הַשַּׁבַּת (אות ד). שם באר רַבֵּינוּ עֲנִיין זֶה בְּהַרְחָבָה. כג. וְיֹאמַר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֵל הַנְּעַר וְאֵל תַּעֲשֵׂ לוֹ מֵאוֹמֶה כִּי עֲתָה יְדַעְתִּי כִּי יְרָא אֱלֹהִים אֲתָהּ וְלֹא חָשַׁבְתָּ אֶת כְּנֶגְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנּוּ (בראשית כב, יב). כד. אִמַר רַבִּי יִצְחָק: מִשַּׁל לֵאחֹד שְׁהִיָּה עוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְרָאָה בִּירָה אַחַת דּוֹלְקָתָ, אִמַר: תֹּאמֵר שֶׁהִבִּירָה זֶה בְּלֹא מְנַהֵג: הַצִּיץ עָלָיו בַּעַל הַבִּירָה, אִמַר לוֹ: אֵין הוּא בַּעַל הַבִּירָה! כִּי לְפִי שְׁהִיָּה אֲבִינוּ אֲבָרְהָם אֹמַר: תֹּאמֵר שֶׁהוֹלֵם הוּא בְּלֹא מְנַהֵג: הַצִּיץ עָלָיו הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאִמַר לוֹ: אֵין הוּא בַּעַל הַעוֹלָם (בר"ר לט, א). כה. וְיֹאמַר אֵל אֲבָרְהָם אֵל

פי על ידי מילה נתקשר בשרש עתיקא^כ, שהוא למעלה מהשגת ותפיסת שכל אנושי^כ. וראה מלך מלכי המלכים עומד עליו, והיה ירא בפשת פאמור.

ויצחק אבינו עליו השלום היה פגוד ברי"ת א"ש, פי מדתו הצמצום והגבורה (זוהר ח"א, לך לך צ ע"ב), להתגבר נגד כל פאנות וחמדות רעות שבעולם, והינו אש אוכלה, אש התאנה והיצר הרע. והצרף אברהם אבינו עליו השלום להתאחר עד מאה שנה, כדי שיצא יצחק בקדשה ובטהרה יתרה, פדאיתא^ל קנמון אני מעמיד בעולם וכו', פך משנצרר דמו, משבטל יצרו, משבטלה פאנתו וכו'. וידוע פי הקנמון המעלה בריחו, כמו שאמרו זכרונם לברכה (שבת סג, א) שפעצי קנמון שפירושלים כשהיו מסיקין מהן, ריחן נודף בכל ארץ

זכר צדיק לברכה^י דשם זה מרמז על מה שאמרו (חגיגה יב, א) אני הוא שאמרתי לעולם די, שהיה העולם מרחיב והולך וכו', עד שגער בו הקדוש ברוך הוא והעמידו. הינו פי הבריאה היתה כדי שיפירו הנבראים אלהותו יתברך שמו^י, ואמר להם הקדוש ברוך הוא די, שאין צריכים להתמתח עוד יותר, כי תספיק הבריאה כמו שהיא להפיר ממנה אלהותו יתברך. וממילא כשהפיר אברהם אבינו עליו השלום מהבריאה אלהותו, היה רואה מלך מלכי המלכים עומד עליו.

וזה זכה על ידי המילה, כמו שאמרו (בר"ר מח, ב) שאמר אברהם אבינו עליו השלום אלולי המילה מהיכן היה הקדוש ברוך הוא נגלה עלי, ומבשרי אחזה אלה (איוב יט, כו). וזכה להיות ארח בישראל אף שלא נולד בקדשה,

יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות ו, ג). כו. ראה מי השלוח (ח"א, מקץ ד"ה ואל שדי יתן לכם רחמים). וראה מה שכתב רבנו (וארא אות ג; פסח אות ל; מסעי אות יא), וצדקת הצדיק (אות קפט). כז. ראה מה שכתב השל"ה (תולדות אדם אות קסו): "ותכלית הבריאה היתה מאתו ברוך הוא בנדבה בטובו הגדול להטיב לזולתו, שיכירו אלהותו יתברך, ואז יהיו דבקים בו בהנצחיות, כי זוהי תכלית שכר המקווה...". כח. ראה מה שכתב רבינו (בשלה, אות יא ד"ה ומסיק): "וכן ענין מילה שמלין תינוק בן שמונה שלא מדעתו, ונכנס לכלל ישראל ובכלל ועמך כולם צדיקים, דכל מאן דאתגור איקרי צדיק (זוהר ח"ב, וארא כג ע"א), ואף שהתינוק לא עשה כלל, רק אביו הכניסו לברית, וזה מורה שקשור בשורש בה' יתברך, וזהו התגלות עתיקא...". כט. דעתיקא בחינת כתר, וכתב בשערי אורה (שער י, קב ע"ב): "...והספירה הזאת נקראת בתורה בלשון 'אין'. צריך אתה לדעת כי לפי רוב התעלמות ספירת הכתר והיותה נסתרת מכל הנבראים, ואין מי שיוכל להתבונן בה זולתי לשמע און, כמו שכתבנו למעלה, לפיכך נקראת בלשון 'אין'. ל. "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים" (קהלת ג, א), זמן היה לו לאברהם אימתי שניתנה לו מילה, שנאמר (בראשית יז, כו): 'בעצם היום הזה נימול אברהם ושמעאל בנו'... ואם תאמר היה לו לימול בן שמונים וחמשה שנה, בשעה שנדבר עמו בין הבתרים! – אלא כדי שיצא יצחק מטפה קדושה. וימול בן שמונים וששה שנים בשעה שנולד ישמעאל! אמר ריש לקיש: קנמון אני מעמיד בעולם, מה קנמון הזה כל זמן שאתה מזבלו ומעדרו הוא עושה פירות, כך משנצרר דמו, משבטל יצרו, משבטלה תאותו, משנקשר

תחומין מבעוד יום, והינו אלפים אמה, שֶׁקָבַע מְקוֹם לְקִדְשֵׁי שֶׁבֶת.

וְהַטַּעַם מאלפים אמה לתחום שבת הוא, דְּמִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה חֲמִשׁ

מאות פְּעָמִים^ל, וּמְצִינֵנוּ בְּהִקְפָּף שְׁתּוֹפֵס אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּמוֹ בְּמֵת (ברכות יח, א), וְזוֹנָה וּמִינּוֹת (ע"ז יז, א), וּבְרִיחַ רַע (ברכות כה, א), וּמִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה חֲמִשׁ מֵאוֹת פְּעָמִים, קוֹנָה אֲלֵפִים אֲמָה. וְעַל כֵּן זָכָה יַעֲקֹב וְיִרְשׁ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא בְּמִדָּה, וּכְתִיב בּוֹ (בראשית כח, יד) וּפְרָצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וּגְו', וְהִינוּ שְׂיֹכֵל לְפָרֶץ קִדְשָׁתוֹ בְּכָל מְקוֹם אֲף שֶׁלֹּא בְּאֶרֶץ, שֶׁבְּכָל מְקוֹם שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל הַשְּׂכִינָה הַקְּדוּשָׁה בְּתוֹכָם.

וְעַקְרֵי זְמַן הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל הוא בְּיוֹם שֶׁבֶת, כְּדֹאִיתָא בְּזֵהָר הַקְּדוּשָׁה^ל אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, וְרָזָא דְּמִלָּה דְּכְתִיב בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. וְהִינוּ שְׂכִינְתָא תַּתָּאָה שְׁשׂוּרָה בְּלֵב יִשְׂרָאֵל, דְּאִיתָא^ל זְכָאָה מֵאן דְּמִתְקַן לָהּ דִּירָה נָאָה בְּלִבְיָהּ, וְהִינוּ בְּשֶׁבֶת. דְּאִיתָא

יִשְׂרָאֵל^ל. וְקִדְשֵׁי הַבְּרִית נִקְרָא רִיחַ טוֹב, וּכְמוֹ שְׂאֲמָרוֹ (עירובין כא, ב) הַדּוּדָאִים נִתְּנוּ רִיחַ (שה"ש ז, יד), אֵלּוֹ בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא טַעְמוֹ טַעַם חָטָא. וְלִשׁוֹן בַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל מוֹרָה עַל פָּנָם זֶה שְׂגוּרָם הַבְּחִירוֹת, וּמִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְעַל יָדֵי זֶה נִוְתְּנִים רִיחַ טוֹב^ל. וְיִצְחָק הִזָּה הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּמְוָל לְשִׁמּוֹנָה, וְנִמְוָל בְּקִדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל.

וְיַעֲקֹב אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם נִגְדָה קִדְשֵׁי שֶׁבֶת, דְּאִיתָא^ל אַבְרָהָם שְׂאִין כְּתוּב בּוֹ שְׁמִירַת שֶׁבֶת וְכו', יַעֲקֹב שְׁכָתוּב בּוֹ שְׁמִירַת שֶׁבֶת וְכו'. וְהוּא שְׂאֲף שְׁגָם אַבְרָהָם וְיִצְחָק שְׂמָרוֹ הַשֶּׁבֶת, שְׁהָרֵי קִיָּם אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ (קידושין פ"ד מ"ד), מְכָל מְקוֹם לֹא נִכְתַּב בְּהֵם שְׁמִירַת שֶׁבֶת בְּפִרוּשׁ וּבִפְרָט, וְעַל כֵּן נִתְּנָה לָהֶם הָאֶרֶץ בְּמִדָּה, וְהִינוּ כָּל זְמַן הֵיחֲתָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָבֵל יַעֲקֹב שְׁכָתוּב בּוֹ בְּפָרֶט מְצוֹת שֶׁבֶת, וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר, שֶׁקָבַע

דמו" (בר"ר מו, ב). לא. רבינו מפרש במדרש שהקנמון זה יצחק, אמנם רוב המפרשים פירשו שזהו אברהם. וכדעת רבינו פירש מהר"ז, וז"ל: "וכאן הקנמון הוא יצחק, וההכנה שיהיה צדיק מתולדתו הוא צרירת הדם...". לב. כ"כ המהרש"א (עירובין שם ד"ה בחור"י), שהריח נוצר ע"י שמירה מן החטא, וז"ל: "ודימה שלא טעמו טעם חטא לריח הטוב, דבהיפך לגבי יש חטא נאמר (שה"ש א, יב): 'נרדי נתן ריחו'". לג. ר' יוחנן בשם ר' יוסי בר חלפתא אמר: אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת, ירש את העולם במדה, שנאמר (בראשית יג, יז): 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה' וגו', אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת, שנאמר (שם לג, יח): 'ויחן את פני העיר', נכנס עם דמדומי חמה, וקבע תחומין מבעוד יום, ירש את העולם שלא במדה, שנאמר (שם כח, יד): 'והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה' וגו'" (בר"ר יא, ז). לד. מכילתא דרשב"י (כ, ו), תוספתא (סוטה ד, א). לה. כְּתִיב (שמות טז, כט): 'אל יצא איש ממקומו ביום השביעי', ממקומו, תנינן מהווא מקום דְּאִתְּחַוֵּי לְמַדְהָ, וְרָזָא דְּמִילָהּ, דְּכְתִיב (יחזקאל ג, יב): 'בְּרוּךְ כְּבוֹד יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ, וְדָא אִיהוּ מְקוֹם' (ח"ב, בשלח סג ע"ב). לו. "וְשָׂמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשֶּׁבֶת לְדִרְתָּם' (שמות לא, טז), זְכָאָה אִיהוּ מֵאן דְּמִתְקַן לָהּ דִּירָה נָאָה בְּלִבְיָהּ... וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִיהוּ שֶׁבֶת כְּחוֹד וַיִּנְפֵשׁ בְּחַד, בְּשִׁכְנִתָּא עֲלָאָה אִיהוּ שֶׁבֶת עֲלִיָּהּ, וּבְשִׁכְנִתָּא תַּתָּאָה אִיהוּ וַיִּנְפֵשׁ עֲלִיָּהּ, וְהֵיב לֹן נִפְשָׁן יְתִירָן" (תיקרי"ז

כַּנְגַד חֲמֵשֶׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר, כַּנְגַד סֵפֶר בְּרֵאשִׁית, שְׁבו נְתַעֲסֵק הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבְרָא עוֹלָמוֹ. הֵינּוּ שְׁנֵצְרָכוּ נְפֻשׁוֹת שְׂיִהְיֶה כְּלִים לְקַבְּלַת הָאוֹר. וְהֵם כֹּל הַנְּפֻשׁוֹת שֶׁעֲבָרוּ בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית בְּהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹת הַדּוֹרוֹת, עַד שְׁנוֹלְדוּ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבִטֵי יָהּ, וְהֵמָּה הֵם עֵקֶר הַכְּלִים לְקַבְּלַת הָאוֹר.

וַיְהִי אֹר, כַּנְגַד סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, שְׁבו יִצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאֶפְרָיִם לְאוֹרָה. וְהֵינּוּ הַתְּגִלוֹת אוֹר הַתּוֹרָה בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְגִלוֹת מְצֻרִים הַקְדוּם, הוּא הַכְּנָה לְזֶה, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּי שֶׁלֹּשׁ מִתְּנוֹת וְכו' עַל יְדֵי יִסּוּרִין, תּוֹרָהי וְכו'.

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב, כַּנְגַד סֵפֶר וַיִּקְרָא, שֶׁהוּא מְלֵא הֶלְכוֹת רְבוּת. וְהֵינּוּ הַתְּפִשְׁטוֹת הָאוֹר כְּכֹל הַפְּרָטִים.

(ברכות ח, א) שְׁאִין לוֹ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלֶּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֶלְכָה, וְהֵינּוּ שֶׁשָּׁם שׁוֹרָה הַשְּׂכִינָה מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וַאֲמַר רַבֵּינוּ הַקְדוּשׁ זָכַר צְדִיק וְקְדוּשׁ לְבָרְכָה שֶׁהַפְּרוּשׁ הוּא, מִי שֶׁמִּתְגַּבֵּר עַל יָצְרוֹ וּפּוֹרֵשׁ מִהָאִסּוּר כַּהֶלְכָה, וּמִקַּבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם, זֶה נִקְרָא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֶלְכָה, כִּי זֶה עֵקֶר הַמְּכוֹן מְדַבֵּר הֶלְכָה, וְהוּא עוֹשֶׂה דִּירָה לְשְׂכִינְתָא בְּלִבֵּיהּ. וְכֹל הַשְּׂבִת כְּלוּ אָדָם פּוֹרֵשׁ בְּכָל רְגַע מֵאִסּוּר חִלוּל שְׂבִת, שֶׁבְּנִקֵּל לְעַבֵּר בְּרְגַע בְּאִסּוּר בּוֹרֵר וְכַדוּמָה, וּבְזֶה נַעֲשֶׂה לְבוֹ קְדוּשׁ לְהִשְׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה. וַיִּקְדַּשׁת שְׂבִת כְּעֵין קְדַשְׁת הַמִּקְדָּשׁ, רַק דֵּהַמִּקְדָּשׁ בְּמִקּוֹם, וְשְׂבִת הוּא בְּזִמְנֵי.

ב.

בְּמִדְרַשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה^א חֲמִשׁ פְּעָמִים אוֹר שְׁנֵצְפֹר בְּמֵאֲמַר יְהִי אוֹר,

ו, כב ע"ב). לו. ראה מה שכתב רבינו (תרומה, אות א ד"ה וכבר): "וכבר אמרנו דהוא בעולם שנה ונפש, מקום המקדש בעולם, ויום שבת בשנה, שאז ה' יתברך שוכן בלב ישראל, ונעשה הלב הר קדשי, שה' יתברך משפיע דברי תורה בלב כל אחד מישראל. וכתוב (ישעיהו יא, ט): 'לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, דא ליבא דמדוריה דיצר הרע ביה (זוהר ח"א, קלח ע"א), שבשבת שנעשה הלב בחינת בית המקדש, הר קדשי, ניצול מקטרוג היצר הרע". א. "א"ר סימון: ה' פעמים כתיב כאן אורה, כנגד חמשה חומשי תורה. ויאמר אלהים יהי אור" (בראשית א, ג) – כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקדוש ברוך הוא וברא את עולמו. ויהי אור" (שם) – כנגד ספר ואלה שמות, שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה. וירא אלהים את האור כי טוב" (שם, ד) – כנגד ספר ויקרא, שהוא מלא הלכות רבות. ויבדל אלהים בין האור ובין החשך" (שם) – כנגד ספר במדבר, שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ. ויקרא אלהים לאור יום" (שם, ה) – כנגד ספר משנה תורה, שהוא מלא הלכות רבות" (בר"ר ג, ה). ב. "תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר: שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, אלו הן: תורה, וארץ ישראל והעולם הבא..." (ברכות ה, א). ג. ראה מהר"ל (הקדמה לדרוש על התורה): "...כי לא היתה ראויה התורה להנתן לישראל, כי אם בשביל שהיו בשעבוד וביסורין, כי היסורין הם הכנה עצמית לקבלת התורה ביותר. ובברכות ה, א): ג' מתנות טובות נתנו לישראל, וכולם לא נתנו להם אלא על ידי יסורין, ואלו הן: תורה, ארץ ישראל, עולם

פֶּה. וּבִתְרַגּוּם שִׁיר הַשִּׁירִים^ט וּבִתְנַחוּמָא^י
דְּמִשָּׁה רַבְּנֵי עָלְיוּ הַשְּׁלוֹם יָדַע יוֹם
וְלִילָה, שְׁבִיּוֹם לְמַד תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב,
וּבְלִילָה תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה.

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם, כְּנִגְדַּ סֵפֶר
מִשְׁנֵה תּוֹרָה וְכוּ'. שֶׁהוּא כְּעִנְיָן
מֵה שְׁנַאֲמָר^א וְעַל הַשְּׁנוֹת הַחֲלוּם אֶל
פְּרָעָה פְּעָמִים, כִּי נִכּוֹן הַדְּבָר וְגו'. וְהִינוּ
עַל יְדֵי שְׁנִשְׁנָה הַדְּבָר פְּעָמִים, נִתְקַיֵּם
הָאוֹרָה לְקִיּוֹם הָעוֹלָם, לְהִיּוֹת נִקְרָא אוֹר
יוֹם, שֶׁהוּא דְבָר הַמְּבָרָר^ב.

וְהִנֵּה חֲמִשָּׁה אוֹרוֹת הֵמָּה מִצַּד
הַמִּשְׁפִּיעַ, נִגְדַּ הַחֲמִשָּׁה מִדוֹת
עַד יְסוּד^ג, וְהֵמָּה נִשְׁפָּעִים בְּכָל יוֹם מִימֵי
הַשְּׁבוּעַ עַל יְדֵי קִדְשַׁת שְׁבַת^ד, חוּץ

וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ,
כְּנִגְדַּ סֵפֶר בְּמִדְבָּר, שֶׁהוּא
מְבַדֵּיל בֵּין יוֹצְאֵי מִצְרַיִם לְבְּאֵי הָאֶרֶץ.
הִינוּ דוֹר הַמִּדְבָּר הֵם נִפְשׁוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה
שְׁבַכְתָּב, דְּשִׁשִּׁים רַבּוֹא אוֹתִיּוֹת בְּתוֹרָה,
כִּידוּעֵי. וְבְּאֵי הָאֶרֶץ הֵם הַנִּפְשׁוֹת דְּתּוֹרָה
שְׁבַעַל פֶּה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ^ה דְּמִסְרָה
לִיהוֹשֻׁעַ, הִינוּ תּוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה, דְּתּוֹרָה
שְׁבַכְתָּב מִסֵּר לְכַהֲנִים כְּנִי לְוִי. וְעַל זֶה
אָמְרוּ פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כְּפָנֵי לְבָנָה^ו. וְזֶה
נִקְרָא חֹשֶׁךְ וְלִילָה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ (סְנַהֲדְרִין
כד, א) בְּמַחֲשָׁפִים הוֹשִׁיבֵנִי (אִיכָה ג, ו) זֶה
תְּלַמוּדָה שֶׁל בָּבֶל. וּבִתְנַחוּמָא^ז עַל
הַפְּסוּק (ישעיהו ט, א) הָעַם הַהֲלֹכִים
בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גְּדוֹל, אוֹר גְּדוֹל שְׁגָנְזוּ
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעַמְּלֵי תּוֹרָה שְׁבַעַל

הבא". ד. "וקבלנו (עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו, מאמר הנפש, ח"ג, פרק ה-ו) כי ששים רבוא אותיות התורה, כנגד ששים רבוא נשמות ישראל" (של"ה, תולדות אדם, בית חכמה תניינא, אות ריב). ה. "תורת ה' תמימה" (תהלים יט, ח). תורה שבע"פ משה קבל תורה מסיני, והיא אתערו על תורה שבע"פ, דאלו תורה שבכתב היא כתיב (דברים לא, כה-כו): 'ויצו משה את הלויים וגו', לקוח את ספר התורה" (זוהר ח"ב, תרומה קלו ע"ב). ו. "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה" (ב"ב עה, א). ז. כדאיתא בתיקו"ז (כא, מג ע"ב) דלבנה בחינת תורה שבעל פה. ח. "...והוא היא תורה שבע"פ, שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחשך, שנאמר (ישעיהו ט, א): 'העם ההולכים בחשך ראו אור גדול'... אור גדול, אור שנברא ביום ראשון, שגנוז הקדוש ברוך הוא לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה" (תנחומא נח, ג). ט. עה"פ (שה"ש ה, י) "דודי צח ואדום דגול מרְבָּה", מתרגם: "דעתיף ביממא באיצטלא חויר כתלגא, ועסיק בעשרין וארבעה ספרין דאורייתא... ובליליא הוא עסיק בשיתא סדרי משנה". י. "וידיה שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה" (שמות לד, כח), מנין היה יודע משה אימתו יום? אלא כשהקב"ה היה מלמדו תורה בכתב - היה יודע שהוא יום, וכשהיה מלמדו על פה, משנה ותלמוד - היה יודע שהוא לילה" (תנחומא כי תשא, לו). יא. "ועל השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו" (בראשית מא, לב). יב. ראה רש"י (בראשית כה, לא ד"ה מכרה). יג. מחסד עד יסוד ולא עד בכלל, כמבואר לקמן בדברי רבינו (ד"ה והששה דברים), שהיסוד שייך למקבל, כיון שהוא המקשר את השפעת האורות למקבל. יד. "רבי יצחק אומר: כתיב (בראשית ב, ג): 'ויברך אלהים את יום השביעי', וכתיב במן (שמות טז, כו): 'ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו'. בין דלא משתכח ביה מוונני, מה ברכתא אשתכח ביה? אלא הכי תאנא, כל ברפאן דלעילא ותתא, ביומא שביעאה תליין. ותאנא, אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה, משום דהוא יומא מתברכאן מיניה כל שיתא יומין עלאין, וכל חד וחד זהב

מְעַרְב שֶׁבֶת שֶׁהוּא הֶכְנֶה עַל שֶׁבֶת הַבָּא
(ע"ז ג, א).

וְעוֹד אֵימָא בַּמְדַּרְשֵׁי שֶׁשָּׁה דְּכָרִים
נָטְלוּ מֵאָדָם הָרֵאשׁוֹן אַחַר
הַקְּלָקוּל, זִיוו, חַיִּיו, וְקוּמְתוֹ, פְּרוֹת
הָאָרֶץ, וְהִינּוּ הַטַּעַם, וּפְרוֹת הָאֵילָן, וְהִינּוּ
הָרִיחַ גַּן עֵדֶן, וְזֶה שֶׁכְּתַב בְּתַנְחוּמָא^ט
תְּמוּרְתוֹ וְנִתְגַּרְשׁ מִגַּן עֵדֶן, שֶׁמָּה שֶׁאָמְרוּ
בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה פְּרוֹת הָאֵילָן, הַפְּנִינָה גַם
בְּן פְּרוֹת גַּן עֵדֶן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בר"ר מא,
ז) כְּגֵן ה' (בראשית יג, י), לְאֵילָנוֹת,
וְהַמְאֹרוֹת. וְכֻלָּם יַחְזְרוּ לְעֵתִיד לְבוֹא.

וּבְנֵי דְאֵי עַל יְדֵי קְדֻשַׁת שֶׁבֶת, שֶׁהוּא
מְעִיץ עוֹלָם הַבָּא (ברכות נו, ב),
זוֹכִין גַּם כֵּן לְשֶׁשָּׁה דְּכָרִים אֱלוֹ. זִיוו,

הוּא מְאוֹר פְּנִים שֶׁל שֶׁבֶת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ^י
בְּרָכוּ בְּמְאוֹר פְּנֵיו שֶׁל אָדָם.

חַיִּיו, כְּדֵאֵימָא (יומא עא, א) וּשְׁנוֹת חַיִּים
וְשִׁלּוּם יוֹסִיפוּ לָךְ וְכו' (משלי ג,
ב), אֱלוֹ שְׁנוֹתֵיו שֶׁל אָדָם, הַמְתַּהֲפֹכוֹת
עָלָיו מְרַעָה לְטוֹבָה^י, וְעַל יְדֵי קְדֻשַׁת
שֶׁבֶת מְתַהֲפֹכוֹת מִיִּגְיָעָה לְמִנוּחָה וְעֵנָג.

קוּמְתוֹ, דְּאֵימָא בְּגִמְרָא (קידושין לא, א)
אָסוּר לְאָדָם שֶׁיִּהְיֶה לָךְ בְּקוּמָה
זְקוּפָה. וְכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה עַל
מְקָרָא זֶה, וְהִינּוּ דְכְּתִיב^י וְהִתְהַלַּכְתִּי
בְּתוֹכְכֶם, אֲטִיִּיל עִמָּכֶם בְּגֵן עֵדֶן. מִמִּילָא
יִיכְלוּ לִילָף בְּקוּמָה זְקוּפָה, מֵאַחַר
שֶׁאֲטִיִּיל עִמָּכֶם בְּשׂוּהָ, פְּאָמְרָם זְכוּרָנָם
לְבִרְכָה^י תְּפִתִּי תְּאוּמְתִי, לֹא זֶה גְדוֹל
מִזֶּה, וְכַעֲנִין^כ לֹא זֶה מַחְבְּבָה עַד שֶׁקָּרָא

מְזוּנִיָּה לְתַתָּא. כֵּן חֵד בְּיוֹמוֹי, מִהֵיכָּא בְּרַבָּה דְּמִתְבְּרַכָּאן בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה^א (זוהר ח"ב, יתרו פח ע"א). טו. "ו..."
דְּבָרִים שֶׁנִּטְלוּ מֵאָדָם הָרֵאשׁוֹן, וְאֵלוּ הֵן: זִיוו, חַיִּיו, וְקוּמְתוֹ, וּפְרֵי הָאָרֶץ, וּפִירוֹת הָאֵילָן, וּמְאוֹרוֹת... רַבִּי בְּרַכִּיָּה
בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר: אֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְרָאוּ הַדְּבָרִים עַל מְלִיאַתָּן, כִּיּוֹן שֶׁחֲטָא אַדְרָה"ר נִתְקַלְקַל, וְעוֹד אֵינִן
חֹזְרִין לְתַקּוּן עַד שִׁבְאָ בֶן פְּרִץ, שֶׁנֶּאֱמַר (רות ד, יח): 'אֵלֶּה תוֹלְדוֹת פְּרִץ, מֵלֵא, בְּשִׁבִיל ו' דְּבָרִים שִׁיחֹזְרוּ,
וְאֵלוּ הֵן: זִיוו, חַיִּיו, קוּמְתוֹ, פִירוֹת הָאָרֶץ, וּפִירוֹת הָאֵילָן, וּמְאוֹרוֹת... קוּמְתוֹ מִנִּי? שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, יג): 'וְאוֹלֶךְ
אֶתְכֶם קוּמְמִיּוֹת', תְּנִי רַבִּי חֵיִיא: בְּקוּמָה זְקוּפָה, וְלֹא יִרְאִים מִכֵּל בְּרִיָּה^ב (בר"ר יב, ו). טז. "...כַּנְגַד שֶׁשָּׂה דְּבָרִים
שֶׁחִסְרָה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא מֵאָדָם הָרֵאשׁוֹן לְאַחַר שֶׁחֲטָא, וְאֵלוּ הֵן: זִיו פְּנִי, וְקוּמְתוֹ, וְחַיִּיו, וּפִירוֹת הָאָרֶץ, וְנִטְרַד
מִגַּן עֵדֶן, וְחִמָּה וּלְבַנָּה^ג (תַּנְחוּמָא בְּרֵאשִׁית, ו). יז. "וְיִבְרַךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי^ד וְגו' (בראשית ב, ג)...
בְּרָכוּ בְּאוֹר פְּנֵיו שֶׁל אָדָם, קְדֻשׁוֹ בְּאוֹר פְּנֵיו שֶׁל אָדָם, לֹא דוּמָה אֹר פְּנֵיו שֶׁל אָדָם כֹּל יְמוֹת הַשְּׁבֶת, כְּמוֹ שֶׁהוּא
דוּמָה בַשְּׁבֶת^ה (בר"ר יא, ב). יח. פֶּרֶשׁ"י שֵׁם: "שְׁמֵתֵהֶפְכוֹת עֲלֵיו – מִי שֶׁהִיָּה עֵנִי בִילְדוֹתוֹ וְנַעֲשָׂה עֲשִׂיר לַעַת
זְקוּתוֹ, דוּמָה לוֹ כִּאִילוֹ עֲבָשִׂיו נַעֲשָׂה חֵי מִתּוֹךְ מִיתָה^ו. יט. "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֵלֹהִים וְאַתֶּם
תִּהְיוּ לִי לְעָם" (ויקרא כו, יב). פֶּרֶשׁ"י: "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם – אֲטִיִּיל עִמָּכֶם בְּגֵן עֵדֶן כֹּאחֵד מִכֶּם, וְלֹא תִהְיוּ
מְזוּדַעְזָעִים מִמֶּנִּי. יִכּוֹל לֹא תִירָאוּ מִמֶּנִּי, תִּלְמוּד לּוֹמֵר: 'וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֵלֹהִים"^ז. כ. "אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עַר קוֹל
דֹּדִי דוֹפֵק פִּתְחֵי לִי אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנְתִי תְּפִתִּי שְׂרָאשִׁי נִמְלָא טַל קְרוּצוֹתֵי רִיסִי לְיָלָה^ח (שה"ש ה, ב). וּבְמַדְרַשׁ
רַבָּה (שֵׁם): "תְּמַת... רַבִּי יֵנְאִי אָמַר: תְּאוּמְתִי כְּבִיכּוֹל, לֹא אֲנִי גְדוֹל מִמֶּנָּה וְלֹא הִיא גְדוֹלָה מִמֶּנִּי". כֹּא. "צְאִינָה
וְרִאֲיָנָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שֶׁעֲטָרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׁמִיחַת לְבוֹ" (שה"ש ג, יא).
וּבְמַדְרַשׁ (שֵׁם, ב): "א"ר יוֹחָנָן: שָׂאל רַשְׁבִּי" אֵת רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, אָמַר לוֹ: אֲפֹשֶׁר שֶׁשְׁמַעַת מֵאֲבִיךָ מִהוּ
בְּעֶטְרָה שֶׁעֲטָרָה לוֹ אִמּוֹ? – אָמַר לוֹ הֵן. אָמַר לוֹ הֵיאָךְ? – אָמַר לוֹ: לְמַלְךְ שֶׁהִיָּתָה לוֹ בַת יְחִידָה, וְהִיָּה מַחְבְּבָה

גַּן עֵדֶן, וְהִינּוּ רֵיחַ גַּן עֵדֶן, חֶקֶל תְּפוּחִין
קְדִישִׁין (זוהר ח"א, ויחי רכז ע"ב).

וְהַמְאֹרוֹת, הֵינּוּ שְׁנַחֲסֵרוּ וְנִפְרְדּוּ
הָאוֹרוֹת מְאוֹר הַלְּבָנָה,
שֶׁהוּא מְרַמֵּז עַל תּוֹרָה שְׂבַעַל פָּה,
הַמְקַבֵּל מְאוֹר הַחֲמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת
מִשְׁפִּיעַ תּוֹרָה שְׂבַכְתָּבִי. וְעַל יְדֵי קְדֻשַׁת
שֶׁבֶת נַעֲשׂוּ כְּלוּלִים זֶה בְּזֶה כְּמוֹ לְעֵתִיד
לְבוֹא, כְּמוֹ שְׁנַאָמֵר (ישעיהו ל, כו) וְהִיא
אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה וְאוֹר הַחֲמָה
יְהִי שְׂבַעֲתִים כְּאוֹר שְׂבַעַת הַיָּמִים, כְּמוֹ
שֶׁהִיא קֹדֶם הַחֲטָאִי.¹

וְהַשִּׁשָּׁה דְּכָרִים הַנּוֹפְרִים, הֵם נֶגְד
הָאֶרֶץ שֶׁשָּׂה סְדְרֵי מִשְׁנָה
שְׂבַתוֹרָה שְׂבַעַל פָּה שְׂמַצֵּד הַמְקַבֵּל, וְלִכְן
בָּאִים בְּמִסְפַּר שִׁשָּׁה, שֶׁהוּא גַם כְּנֶגֶד מִדַּת
יְסוֹד, שֶׁהוּא הַמְקַשֵּׁר הַשְּׂפַעַת הַחֲמָשָׁה
אוֹרוֹת לְהַמְקַבֵּל.² וְהִמָּה נִשְׂפָעִים מִקְדֻשַׁת

אֲחוּתִי. יְכוּל לֹא תִירָאוּ מִמֶּנִּי, תִּלְמוּד
לוֹמֵר וְהִיִּתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים. וְזֶהוּ גַם כֵּן
עֲנִין קְדֻשַׁת שֶׁבֶת, שֶׁהַמְצֹוה לְעֲנִנוּ בְּכָל
מִינֵי עֲנָנִים (שבת קיח, ב), וּמִי שֶׁרָאָשׁוּ כְּפּוּף
אֵין לוֹ הַרְחַבַת הַדַּעַת לְעֲנָנִים אֶת עֲצָמוֹ.
פְּרוֹת הָאֶרֶץ, הוּא הַטַּעַם הַנִּרְגָּשׁ גַּם
כֵּן בְּקְדֻשַׁת שֶׁבֶת, כְּדֹאִיתָא³
שֶׁעָשָׂה תְּבַשְׂלִין צוּנָנִים, וְעָרַב לוֹ עַל
יְדֵי הַטַּעַם שֶׁל שֶׁבֶת.

וּפְרוֹת הָאֵילָן, שֶׁהוּא הָרִית. הוּא גַם
כֵּן עַל יְדֵי קְדֻשַׁת שֶׁבֶת, כְּמוֹ
שֶׁאֲמָרוּ⁴ תְּבַלִּין שֶׁל שֶׁבֶת רִיחוֹ נוֹדֵף, עַל
יְדֵי תְּבַלִּין אֶחָד יֵשׁ לָנוּ וְשֶׁבֶת שְׂמוֹ.
וְכַתִּיב (בראשית כז, כז) פְּרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר
בְּרָכוּ ה', זֶהוּ שְׂדֵה שֶׁל תְּפוּחִים, כְּמוֹ
שֶׁאֲמָרוּ בְּתַעֲנִית (כט, ב). וּבְבִרְאֵשִׁית רַבָּה
(סה, כב) אֵיתָא עַל פְּסוּקַת זֶה, נִכְנָסָה עֲמוֹ

יותר מדאי, והיה קורא אותה: בתי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה: אחותי, ולא זו מחבבה עד שקרא אותה: אחותי. כך היה מחבב יותר מדאי הקדוש ברוך הוא לישראל". **כב.** "רבינו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת, הביא לפניו תבשילין של צונן, אבל מהם וערב לו. עשה לו סעודה בחול, הביא לפניו תבשילין רותחין, א"ל: אותן ערבנו לי יותר מאלו. א"ל: תבל אחד הן חסרין. א"ל: וכי יש קלרין של מלך חסר כלום? – אמר לו: שבת הן חסרין, אית לך שבת" (בר"ר יא, ד). **כג.** "אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא: מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף? – אמר לו: תבלין אחד יש לנו, ושבת שמו, שאנו מטילין לתוכו – וריחו נודף..." (שבת קיט, א). **כד.** ראה זוהר (ח"ב, תרומה קנו ע"א). וכתב השל"ה (מסכת שבועות, פרק תורה, אות נח): "ענין התורה שבכתב ותורה שבעל פה, כי קודם הוא התפארת ומלכות, כנודע בסוד משפיע ומושפע, כי שפע של תורה שבעל פה הוא מתורה שבכתב, וממנה יניקתה להביא ראייה מתורה שבכתב. והתורה שבכתב בלשון זכר נאמרה, והיא משפעת לתורה שבעל פה. ונקראים אלו המדות שמש וירח, כי אור הירח מאור השמש". **כה.** ראה מה דאיתא בזוהר (ח"א, נח ע"ב): "אמר רבי חזקיה: זמין קודשא בריהוּ הוא לאַעֲבָרָא ריח מִסְאָבָא מִן עֲלְמָא... זמין קודשא בריהוּ הוא לאַנְהָרָא לְסִיְהָרָא וְלִאֲפָקָא לֵה מִחְשׁוֹבָא, בְּגִין הֵהוּא חוֹיָא בִישׂא, כְּמָה דְכַתִּיב (שם ל, כו): וְהִיא אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחֲמָה וְאוֹר הַחֲמָה יְהִי שְׂבַעֲתִים כְּאוֹר שְׂבַעַת הַיָּמִים. מֵאֵי אֹרֶז? – הֵהוּא אוֹר דְּגִנְיָ לִיהַ קוֹדְשָׁא בְּרִיחַ הוּא בְּעוֹבְדָא דְּבִרְאֵשִׁית". **כו.** ראה מה שכתב בספר שערי אורה (ריש שער ב יז, ב): "השם השני משמות הקודש על דרך המעלות, הוא הנקרא אל חי (=מידת היסוד). וטעם הנקרא אל חי, לפי שהוא סוף ט' המעלות הנקראות ט' אספקלריאות. והוא המושך מכל

שֶׁבֶת לְכָל שֶׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה^י.

וְהִנֵּה קִדְשַׁת סְדְרֵי מִשְׁנֵה, אֲסֻמְכוּהָ
חַז"ל^י עַל פְּסוּק וְהִיא אַמוּנַת
עֲתִיד חֶסֶן יְשׁוּעַת חֲכָמָה וְדַעַת. אַמוּנַת
זֶה סֵדֶר זְרָעִים. שְׁמֵאֲמִין בְּחַי עוֹלָמִים
וְזוֹרֵעַ (תוֹס' ד"ה אמונת). וְלִכְאוּרָה גַם
הַעֲכוּ"ם זוֹרְעִים, אִף שְׁאִין לָהֶם אַמוּנָה.
רַק זֶהוּ דִּיּיקָא הֶרְבוּתָא מֵאַמוּנַת יִשְׂרָאֵל,
הַגַּם שְׁעוֹשֶׂה מַעֲשָׂיו שְׁעַל פִּי דֶרֶךְ הַטְּבַע
מְחִיב כֵּן, כְּעִנְיָן הַזְרִיעָה שֶׁהוּא מְצַמֵּית,
שְׁעוֹלָם כְּמִנְהֵגוֹ נוֹהֵג, עִם כָּל זֶה יוֹדַע
בְּטַח שֶׁהַכֹּל הוּא מֵהַשְּׁגַחַת הַבוֹרָא,
אִפְלוּ דְבָר הַנְּעֻזָּב לַפְעֻלַת הָאָדָם.

עֲתִיד זֶה סֵדֶר מוֹעֵד. שֵׁישׁ עֲתִים
וְזִמְנִים קְבוּעִים לְעִבּוּדָה, כְּמוֹ
שְׁאֲמָרוּ (שֶׁבֶת י, א) זִמְן תּוֹרָה לְחֹדֶר וְזִמְן
תַּפְלָה לְחֹדֶר.

חֶסֶן זֶה סֵדֶר נְשִׁים. שְׁזָהוּ עִנְיָן תַּקְוָה
וְגִבוּרָה, פְּאֲמָרָם זְכוּרִים לְבָרְכָה
(אֲבוֹת פ"ד מ"א) אֵיזָהוּ גְבוּר הַכּוֹכֵשׁ אֶת יִצְרוֹ.
יְשׁוּעַת זֶה סֵדֶר נְזִיקִין. כִּי עַקֵּר צַרְף
הַיְשׁוּעָה הוּא עַל אֲרַבַּע אֲבוֹת
נְזִיקִין, הַבָּאִים עַל יְדֵי שְׁאוּר שְׁבַעֲסָה^כ.

וְהִמָּה נֶגֶד אֲרַבַּע גְּלִיּוֹת הַשּׁוֹלְטִים עַל
נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל מִבְּחִינַת אֲרַבַּע מְדוֹת
הַרְעוֹת שְׁבַנְפֵּשׁ, וְהֵם עִבּוּדָה זְרָה, קִנְאָה,
תַּאֲוָה וְכַבּוּד, שֶׁהוּא פַעַס וְתַאֲוָה
וְהַתְנַשְׂאוֹת.

בְּבָל כְּנֶגֶד כַּח עִבּוּדָה זְרָה. שְׁעֲשֶׂה צִלָּם
דְּדִהָב (דְּנִיאל ג, א), וּבְזֶה שְׁלֵט
וְהַחֲרִיב אֶת הַבַּיִת רֵאשׁוֹן, שְׁהִיָּה בְּהֵם
יִצְרָא דְעִבּוּדָה זְרָה, עַד שְׁבַטְלוּהוּ אֲנָשִׁי
כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה, כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ בִּיּוֹמָא (ס, ט, ב).
מְלָכוֹת מְדֵי כְּנֶגֶד תַּאֲוָה. כְּמוֹ שְׁאֲמָרוּ
(בְּרֵכוֹת ח, ב) בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים אֲנִי
אוֹהֵב אֶת הַפְּרָסִיִּים וְכוּ', וְצַנוּעִין בְּדָבָר
אַחֲרִי. וְהַגַּם שְׁדָבָר זֶה הוּא כְּפִרְיִשׁוֹת,
בְּאֲמַת הוּא בְּהַפֵּךְ, עַל יְדֵי שֶׁהֵם שְׁטוּפִים
כָּל כֶּף בְּהַתַּאֲוָה, עַל יְדֵי זֶה בּוֹשִׁים עֲצָמָם
מְזָה. וְלָכֵן נִסְמָךְ אַחַר כֶּף בְּגִמְרָא (שם)
אֲנִי צִוִּיתִי לְמַקְדָּשִׁי (יִשְׁעִיהוּ יג, ג), אֵלּוּ
הַפְּרָסִיִּים הַמְקַדְּשִׁים וְהַמְזַמְנִים לְגִיּוֹנָם.
וְהִינוּ שְׁהַגַּם שְׁעַל הַגִּנּוּן נִרְאָה כְּקִדְשָׁה,
וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ קְדוּשִׁים בְּשִׁבְלֵי צְנִיעוּת
זֶה (שֶׁבֶת פו, א), וְהֵם אֲדַרְבָּה עַל יְדֵי זֶה
מְקַדְּשִׁים לְגִיּוֹנָם^ל.

הספירות מידת החסד והחיים למידת אדני (=מידת המלכות), כמו שהודענוךך. בזו. ראה לעיל הערה יד. בח. "אמר ריש לקיש: מאי דכתיב (ישעיהו לג, ו): 'זוהיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת' וגו' – 'אמונת' – זה סדר זרעים, 'עתיך' – זה סדר מועד, 'חסן' – זה סדר נשים, 'ישועות' – זה סדר נזיקין, 'חכמת' – זה סדר קדשים, 'ודעת' – זה סדר טהרות" (שבת לא, א). כט. "...גם בנפש האדם היה כן, כי הלא חוצבה מן ארבע יסודות רוחניים שמהם נוצרו כל העליונים, והם ארבע אותיות שם הוי"ה ברוך הוא. ועל זה נאמר (יחזקאל לו, ט): 'מארבע רוחות בואי הרוח' וגו', וזו הנקרא נפש האדם עצמו מצד הטוב. והנה גם את זה לעומת זה עשה האלהים, והוא הנקרא – אדם בליעל, כולל ארבעה אבות נזיקין, וארבעה מראות נגעים מן ארבעה יסודות הרעים, ומשם נמשכה נפש רעה אל האדם הנקרא יצר הרע, וכשתתגבר נפש זו על נפש הטובה, יבואו אליה נזקין ונגעים וחלאי הנפש" (שערי קדושה, ח"א, שער א). וראה זוהר (ח"ב, משפטים קיח ע"ב). ל. פרשיש – "תשמיש". לא. ראה מה שכתב רבינו (חנוכה, אות יד ד"ה ועל כן): "...שבאותו רשע

עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם (תהלים נא, יב) לֵב טָהוֹר
בָּרָא לִי אֱלֹהִים, מִפְּנֵי שְׁהָיָה הוּא רֶבֶן
שֶׁל בְּעָלֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לִי, וְהוּא הִתְחַלַּת
הַכְּתוּבִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כִּפְדוּעַ
(זוהר ח"ג, חוקת קפג ע"ב).

ג.

בְּפָרְשַׁת וַיְכַלֵּנוּ יֵשׁ שֶׁלֵּשׁ פְּעָמִים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וּבְבִגְמָרָא
דְּקִדְקוֹ עַל מַה שֶׁנֶּאֱמָר יוֹם הַשְּׁשִׁי, ה'
תְּרַה לְמַה לִּי, וְדַרְשׁ לָהּ עַל שְׁשֵׁי בְּסִיּוֹן
הַיְדוּעַ, אִם מְקַבְּלִין יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה.
וְצָרִיךְ לְהַבִּין הַנִּי שֶׁלֵּשָׁה הַהִין יְתָרִים
דְּהַשְּׁבִיעִי, מֵאֵי דְרָשִׁי בְּהוּ.

אֲךְ זֶה נִדְרָשׁ גַּם בֵּן לְדַרְשָׁא זוּ, אִם
מְקַבְּלִין יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה וְכוּ', וְהִינוּ
הַשְּׁבִיעִי הַיְדוּעַ שֶׁהוּא שְׁבַת שֶׁקֶבְלוּ
יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאֱמָרוּ (שבת פו, ב)
וּדְכוּלֵי עֲלָמָא בְּשַׁבַּת נִתְּנָה תּוֹרָה
לְיִשְׂרָאֵל. וּמִצַּד יִשְׂרָאֵל נִכְתַּב הַשְּׁשִׁי
הַיְדוּעַ, שְׁשֵׁי בְּסִיּוֹן, לְחֻשְׁבוֹן הַחֲדָשׁ
דִּישְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי לִיָּה (פסחים קיז, ב).

וַיּוֹן הוּא בְּחִינַת גְּאוּת וְהַתְנַשְּׂאוּת, עַל
יְדֵי שְׁהֵם חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם. וְזֶה
עֲנֵן חֲכָמַת יְוֹנִית, חֲכָמָה חִיצוֹנִית.

וַיֵּאָדָּוּם הוּא בְּחִינַת כְּעַס, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמָר
(בראשית כז, מ) וְעַל חֲרָבְךָ
תַּחֲיָה, שֶׁהוּא כְּעַס וְרָצִיחָה.

וַיֵּשׁ לֹמֶר בְּפָרְשֵׁי אַבוֹת נִזְיָקִין (כ"ק פ"א
מ"א) גַּם בֵּן מְרַמְזִים עַל זֶה. שׁוֹר
הוּא בְּחִינַת הַתְנַשְּׂאוּת, נִגְיָחָה בְּקֶרֶן. בּוֹר
בְּחִינַת עֲבוּדָה זָרָה, בּוֹרוֹת נִשְׁפָּרִים לִי.
מִבְּעָה, אֵיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר זֶה הַשֶּׁן (כ"ק
ג, ב), וְהוּא עֲנֵן תַּאֲוֹת אֲכִילָה. הַבְּעָר,
אֲשׁ תַּבְּעֵרַת הַכְּעַס.

חֲכָמָה זֶה סֵדֶר קִדְּשִׁים. כִּי קִדְּשׁ הוּא
חֲכָמָה, כִּפְדוּעַ בְּזוּהַר הַקֹּדֶשׁ
(ח"ג, אחרי מות סא ע"א).

וְדַעַת זֶה סֵדֶר טְהוֹרוֹת. דַּעַת הוּא רוּחַ
הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּפָרוּשׁ
רַש"י עַל פְּסוּק (שמות לא, ג) וַאֲמַלֵּא אֹתוֹ
רוּחַ אֱלֹהִים בְּחֲכָמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת.
וּלְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אֵי אֶפְשָׁר לְבוֹא, רַק עַל
יְדֵי טְהוֹרַת הַלֵּב. וְעַל זֶה בְּקֶשׁ דְּוֹד הַמְּלֶךְ

(אחשוורוש) ראינו שעל ידי היין נתגלה קלונו, שדרש דבר המגונה אף לאומות העולם... מה שאין כן ישראל, שבאותו סעודה התחילו בדברי תורה ובדברי תשבחות, וכמו שאמרו בגמרא (מגילה יב, ב). ואז נגלו מעמקי הלב, שבשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו וכו' (עירובין סה, ב), ונתברר שישראל באמת קדושים בשורש, מה שאין כן הפרסיים הם רק לפנים, שהוטב בעיניהם הצניעות לדבר יפה, אבל בשורש הם מלאים טנופת מוזהמת הנחש, והם מקודשים ומזומנים לגיהנום". **ל.ב.** "כִּי שְׁתִּים רְעוֹת עֲשֶׂה עִמִּי אֲתִי עֹבֵן מְקוֹר מִיָּם חַיִּים לְחֻצַּב לָהֶם בָּאֲרוֹת בָּאֲרֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכֻלוּ הַמַּיִם" (ירמיהו ב, ג). ופירש רד"ק: "כִּי שְׁתִּים – ...עֹבֹנִי לַעֲבוֹד אֱלֹהוֹת, שֶׁהֵם לָהֶם כְּמוֹ בָּאֲרוֹת נִשְׁבָּרִים". **ל.ג.** רֵאָה חֲסֵד לֵאבֵרָהֶם (מעין ב נהר יט). **א.** "וַיְכַלֵּנוּ הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת" (בראשית ב, א-ג). **ב.** "אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ: מֵאֵי דְכַתִּיב (בראשית א, לא): 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי', ה"א יתירה למה לוי' – מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים

וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלָאכְתּוֹ.
וַיִּשְׁבֹּת גַּם כֵּן לְשׁוֹן נִיחָא
וּמְנוּחָה. מִכָּל מְלָאכְתּוֹ, כָּל מוֹרָה עַל כָּל
הַפֶּה הַטּוֹב, כְּמוֹ שְׁנֵדְרֵשׁ (בר"ר ט, ה-יג)
אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, עַל
כָּל הַפֶּה הַטּוֹב שֶׁגַּם כֵּן יִהְיֶה טוֹב מְאֹד,
כְּמוֹ יֵצֵר הָרַע וְכַדוּמָה. וְכֵן כְּתִיב (ישעיהו
מ"ז, ז) וּבִוְרָא רַע, וְקָרִינֵן הַכֹּל, לִישְׁנָא
מְעֻלְיָא¹, דְּהַכֹּל מוֹרָה עַל הַפֶּה. וְזֶה גַם
כֵּן עַל יְדֵי שְׁיִקְבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי.

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי. לְשׁוֹן
בְּרָכָה מוֹרָה עַל רְבוּיָא, כְּמוֹ
בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה שְׁפִתוֹרָה, בְּרָכָה דְּדָגִים
וּבְרָכָה דְּאָדָם. וְהוּא עַל פִּי מַה שְׁכַתְּבַת
בְּסֵפֶר אֹר הַחַיִּים² כִּי לֹא בְּרָא הַקָּדוֹשׁ

וּמִצַּד ה' יִתְבָּרֵךְ נִכְתָּב הַשְּׁבִיעִי הַיְדוּעַ,
עַל שְׁבֹת דְּמִתְנֵן תּוֹרָה, שְׁקֵדְשֵׁת הַשְּׁבֹת
אֵינוֹ תְלוּי בְּקִבְעוֹת יִשְׂרָאֵל, רַק קְבִיעָא
וְקִימָא (שם).

וּכְתִיב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. עַל
פִּי מַה שְׁאָמְרוּ בַּמְדְּרָשׁ בְּאֵת
שְׁבֹת בְּאֵת מְנוּחָה, וְהִינוּ שְׂאֵז הִיָּה לַה'
יִתְבָּרֵךְ נִיחָא בְּעוֹלָמוֹ, וְכֵמוֹ שְׁאָמְרוּ
עוֹלָמֵי עוֹלָמֵי הַלּוֹאֵי תְהֵא מְעַלְת חֵן
לְפָנֵי בְּכָל עַת, כְּשֵׁם שְׁהַעֲלִית חֵן לְפָנֵי
בְּשַׁעָה זֹ. וְזֶה שְׁנֵאָמַר וַיְכַל, וּמְתַרְגְּם
בְּתַרְגוּם יְרוּשְׁלָמִי³ וְחַמִּיד, וּבְאֲבוּדְרָהִם⁴
שְׁעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא שְׁבֹת חֲמִידַת הַיָּמִים.
וְעַל זֶה כְּתִיב בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, שְׁהִנִּיחָא
הִיָּה לַה' יִתְבָּרֵךְ עַל מַה שְׁיִקְבְּלוּ יִשְׂרָאֵל
הַתּוֹרָה בְּשֹׁבֵת.

התורה – אתם מתקיימין, ואם לאו – אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו" (שבת פח, א). ג. בבר"ר (י, ט): "מה היה העולם חסר – שבת." ורש"י (בראשית ב, ב) כתב: "מה היה העולם חסר – מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה". ד. "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית א, לא)... רבי חמא בר חנינא אמר: משל למלך שבנה פלטיק, ראה אותה וערבה לו, אמר: פלטיק פלטיק, הלאי תהא מעלת חן לפני בכל עת, כשם שהעלית חן לפני בשעה זו. כך אמר הקדוש ברוך הוא לעולמו: עולמי עולמי, הלאי תהא מעלת חן לפני בכל עת, כשם שהעלית חן לפני בשעה זו" (בר"ר ט, ד). ה. לפנינו ליתא, אולם הרבה ראשונים הביאו כן בשם תרגום ירושלמי, ומתחילת שו"ת הרשב"א (ח"ה סי' א), כלבו (סי' לז), ריקאנטי (בראשית ב, ב ד"ה ויכל) ואבודרהם (ראה הערה הבאה). ו. "חמדת ימים אותו קראת", שנאמר: 'ויכל אלהים ביום השביעי, ומתרגמין בירושלמי – וחמיד ה'. ודומה לו (תהלים פד, ג): 'נכספה וגם כלתה, וכן (ע"פ ש"ב יג, ט): 'זתכל נפש דוד'" (אבודרהם, סדר מעריב של שבת עמ' קמו). ז. אמנם שם במדרש דרשו כן לרבות מהאות וא"ד"הנהה". ח. כן אמרו בברכות (יא, ב) שאע"פ שבפסוק כתוב: 'עושה שלום ובורא רע', מברכים (בברכות ק"ש): 'עושה שלום ובורא את הכל', דלישנא מעליא היא. ט. כ"כ הרשב"א (חידושי אגדות ברכות ז, א): 'ואל תחשוב כי הברכה ענין הודאה, כי הברכה לשון תוספת וריבוי מלשון 'זברך את לחמך'...'. וריבוי בחיי (דברים ח, י) כתב: "...אבל לשון 'זברכת' ענין תוספת וריבוי, והוא מלשון ברכה הנובעת מן המקור". י. 'ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בימים וקהוף ירב בארץ' (בראשית א, כב). 'ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ' (שם, כח). יא. 'ויברך אלהים וגו'. צריך לדעת מה היא הברכה... ולמה שפירש בוזהר (ח"ב, יתרו פח, א) כי ביום השבת משתלשל השפע של כל ששת ימי המעשה, יכוין על זה אומרו ויברך, כי בו צוה ה' את הברכה לחיות העולמות... במה שאמר בעשרת הדברות (שמות כ, יא): 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו', הרי גילה כי בשעת הבריאה לא

טובים, וְנִקְרְאוּ נִפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל תְּפוּחִין^ט,
 וּכְנֻסַּת יִשְׂרָאֵל חֶקֶל תְּפוּחִין^י. וַיִּשְׁבַּת
 מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ, שְׁמוֹרָה הִנִּיחָא אֵף מִהַפָּךְ
 הַטּוֹב, וְהוּא כְּנָגֵד עֵתִיקָא קְדִישָׁא שְׁהוּא
 מְאָמַר בְּרֵאשִׁית^{יא}. וְעַל פִּי מַה שְּׁאָמְרוּ^{יב}
 אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם כְּשֵׁנִים הֲלָלוּ
 שְׁסֻדּוֹרוֹת וּבָאוֹת מִשְׁשַׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית,
 כְּשֶׁלֶּג יִלְבִּינוּ, וְהִינוּ שְׁעַל יְדֵי תְּשׁוּבָה
 מֵאֲהָבָה, יִבְרַר ה' יִתְבָּרַךְ שְׁכֵן הַיָּה מְסֻדָּר
 לְפָנָיו שְׁיִהְיֶה נְהוֹרָא דְנַפְיָא מְגוֹ חֲשׁוּכָא
 (זוהר ח"ב, תצוה קפד ע"א), וְזִדְוֹנוֹת נְעֻשׂוֹת
 כְּזִכְיוֹת^{יג}. וַיִּבְרָךְ, הַבְּרָכָה נִגְדַת קְדֻשַׁת זְעִיר

כְּרוּךְ הוּא כַּח בְּעוֹלָם זוֹלַת לְעַמְד שְׁשָׁה
 יָמִים וּבְרָא יוֹם הַשַּׁבָּת, וּבו חוֹזֵר ה'
 יִתְבָּרַךְ וּמִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ לְעוֹלָם הַמְקִימוֹ
 עוֹד שְׁשָׁה יָמִים אַחֲרֵים, וְזֶהוּ וַיִּבְרָךְ
 אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשַּׁבְּעִי, שְׁיִתְרַבֶּה וַיּוֹלִיד
 שְׁשָׁה יָמִים אַחֲרֵים. וְזֶה נִכְתָּב גַּם כֵּן
 הַשַּׁבְּעִי בְּה', עַל שַׁבַּת דְּמִתַּן תּוֹרָה
 שְׁיִקְבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, וַיִּהְיֶה אִמָּה
 שְׁלֵמָה שׁוֹמְרֵי שַׁבָּתוֹת^{יד}.

וְשָׁלֵשׁ לְשׁוֹנוֹת אֵלוּ כְּנָגֵד שְׁלֹשׁ קְדֻשׁוֹת
 שַׁבָּת^{טו}. וַיִּכַּל כְּנָגֵד קְדֻשַׁת חֶקֶל
 תְּפוּחִין קְדִישִׁין. וְהִינוּ שְׁיִשְׂרָאֵל בְּאִמָּת

ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים לטעם הנודע לו, גם ידוע ליודעי אמת. ונתחכם ה' וברא יום אחד הוא ידוע לה, ובו ביום חוזר ה' ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששת ימים, וכן על זה הדרך. וזולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתוהו ובוהו, וצריך ה' להכנינו פעם ב', ובאמצעות שבת העולם עומד... ובאמצעות יום שבת משפיע בכללות העולמות רוח המקיימת עוד ששת ימים" (אור החיים בראשית ג, ב ד"ה אכן מצינו). יב. נראה שהשייכות בין הברכה שיוֹרֶדֶת בשבת לבין קבלת התורה ושמירת השבת ע"י ישראל, שאכן הברכה היוֹרֶדֶת בשבת ממתן תורה תלויה בשמירת השבת ע"י ישראל, כפי הידוע (זוהר ח"ב, בא לב ע"ב) שהשפע היוֹרֵד לעולמות תלוי במעשיהם של ישראל. יג. "אמר רבי אֶלְעָזָר לְאָבוּי: אֵלֶּיךָ סְעוּדָתִי הֵיךְ מִתְּבַקֵּין. אָמַר לֵיהּ: לֵילֵיאָ דְשַׁבָּתָא כְּתִיב (ישעיהו נח, יד): וְהִרְבַּבְתִּיךָ עַל בְּמַתֵּי אֶרֶץ, בֵּיהּ בְּלִילֵיאָ מִתְּבַרְכָּא מְטֻרוֹנֵיתָא, וְכִלְהוּ חֶקֶל תְּפוּחִין... בְּיוֹמָא דְשַׁבָּתָא בְּסְעוּדָתָא תְּנִינָא כְּתִיב (שם): אָז תִּתְעַנֵּג עַל יְהוָה, עַל יְהוָה וְדַאי דְהֵיאָא שְׁעָתָא אֲתַגְלִיא עֵתִיקָא קְדִישָׁא... בְּסְעוּדָתָא תְּלִיתָא דְשַׁבָּתָא כְּתִיב (שם): וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, דָּא הֵיא סְעוּדָתָא דְזְעִיר אֲפִין, דְהוּי בְּשְׁלִימוּתָא" (זוהר ח"ב, יתרו פח ע"ב). יד. כדאיתא באסת"ר (ט, ב): "תפוח... שבי נמשלו ישראל, שנאמר (שה"ש ב, ג): 'כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים', וכתיב (שם ז, ט): 'זריח אפרך כתפוחים'". טו. כ"כ האר"י ז"ל בפרי עץ חיים (שער השבת פי"ד), שחקל תפוחין בחינת מלכות, כנסת ישראל. וסעודת ליל שבת, שהיא סעודת חקל תפוחין, היא כנגד בחינה זו. טז. בעשרה מאמרות נברא העולם (אבות פ"ו מ"א). ומאמר ראשון הוא 'בראשית', כדאיתא בר"ה (לב, א) דבראשית נמי מאמר הוא. והוא כנגד הכתר, בחינת עתיקא קדישא. וכדכתב הרמ"ע מפאנו (יונת אלם פל"ח): "כי אמנם אין לכתר שום יחס עם בחינת הזמן להעלמתו. והוא טעם בראשית נמי מאמר הוא, אשר איננו אלא כלל שלאחריו מעשה, ופרטו של יום ראשון מתחיל ממאמר ידי אור, ופשוט הוא". יז. "לכו נָא וְנִבְרָכָה יִאמַר ה' אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם כְּשֵׁנִים כְּשֶׁלֶּג יִלְבִּינוּ אִם יִאֲדִימוּ כְּתוֹלַע כְּצִמְרֵי יְהוָה" (ישעיהו א, יח). ובשבת (פט, ב): "כשנים? כשני מיבעי ליה! – אמר רבי יצחק: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו – כשלג ילבינו". יח. ראה מה שכתב רבינו לקמן (לך לך, אות ז ד"ה זה מה): "...והיינו שעל ידי תשובה מאהבה יתברר, שכן במאמר בראשית שלא נאמר בו ויאמר, שהוא שכל הנעלם מכל רעיון, כבר הוזכר תוהו ובוהו, שמרמו למעשיהן של רשעים (בר"ר ב, ה). והיינו שכן היה המכוון, להיות ברישא חשוכא והדר נהורא, כדי שיהיה יתרון האור

אֲנִפִּין קְדִישִׁין, ו' דְּאֶקְרִי אוֹת אֲמַתִּי^ט.
וּכְתִיב (משלי יב, יט) וּשְׁפַת אֲמַת תִּכּוֹן
לְעַד, שְׁיִשְׁפִיעַ הַשְּׂגַת קִדְשָׁה וְחַיּוֹת
לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה לְעוֹלָם.

וְכֵן פְּתוּב בַּפְּרָשָׁה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
אֱלֹהִים^כ, שְׁמוֹרָה שֶׁהוּא בְּעַל
הַכַּחוֹת כָּלָם^{כא}. וּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית נִקְרָא
כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעָמוֹ, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ
בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה^{כב}. וְלָכֵן בְּמֵאמֶר וַיְכַל
וּבְמֵאמֶר וַיִּבְרָךְ הַזְּכָר שֵׁם אֱלֹהִים, מִפְּנֵי
שְׁשִׁפִי קִדְשוֹת אֱלוֹי הַמָּה מִכַּח אֲתַעְרוּתָא
דְּלִתְמָא, מִצַּד יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲקֹב שֶׁהוּא
תְּכַלִּית הַפְּרִיאָה^{כג}, וְעַל זֶה נִכְתָּב שֵׁם
אֱלֹהִים שֶׁהוּא בְּעַל הַכַּחוֹת כָּלָם, וְאֶף
הָאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְמָא הוּא גַם כֵּן מֵה'
יִתְבָּרַךְ.

וּבְמֵאמֶר וַיִּשְׁבַּת מִכָּל מְלָאכְתוּי,
שְׁמוֹרָה עַל הַבְּרוּר אִם יִהְיֶה
חֲטָאִיכֶם כְּשֵׁנִים הַלְלוּי^{כד} וְכו', שֶׁהוּא כְּנִגְד
קִדְשַׁת עֲתִיקָא קְדִישָׁא^{כה}, לֹא נִכְתָּב שֵׁם
אֱלֹהִים. שֶׁהוּא מִמְקוֹם גְּבוּהָ מְזָה, שֶׁהוּא
אֲתָה הוּא עַד שְׁלֹא נִבְרָא הָעוֹלָם, אֲתָה
הוּא מְשׁוֹנְבְּרָא הָעוֹלָם^{כו}. רַק נִגְד זֶה נִכְתָּב
אַחַר כֵּן פְּעַם שְׁלִישִׁית שֵׁם אֱלֹהִים, כִּי בּו
שְׁבַת מִכָּל מְלָאכְתוּי אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים
לְעִשׂוֹת, שְׁזָה מוֹרָה גַם כֵּן שְׁיִשׁ לֵה'
יִתְבָּרַךְ נִיחָא אֶף מִכָּל הַהִפְךָ מֵהַטּוֹב^{כז},
שְׁכֵּן עָלֶה בְּמַחְשְׁבָה לְפָנָיו בְּמֵאמֶר רֵאשׁוֹן
שְׁיִהְיֶה בְּרִישָׁא חֲשׂוּכָא וְהָדָר נְהוּרָא,
דְּלִית נְהוּרָא אֲלָא הַהוּא דְּנִפְיָק מְגו
חֲשׂוּכָא, וְלִית טְבָא אֲלָא הַהוּא דְּנִפְיָק מְגו
בִּישָׂא (זוהר ח"ב, תצוה קפד ע"א).

מתוך החושך... ואז כש'לג ילבינו שיהיו כזכיות'. יט. זעיר אנפין בחינת ו' שבשם הוי"ה (תיקו"ז מז, פה ע"א), בחינת אמת (זוהר ח"א, ויחי רמא ע"ב), שהיא בחינת תפארת (זוהר ח"ב, משפטים קטו ע"א). כ. ראה לעיל הערה א. בא. ראה רמב"ן (בראשית א, א ד"ה ועוד אמרו במדרש) וטוש"ע (ה, א). כב. "רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח: 'כח מעשיו הגיד לעמו' וגו' (תהלים קיא, ו), מה טעם גילה הקדוש ברוך הוא לישראל מה שנברא ביום הראשון, ומה שנברא ביום השני? – מפני עובדי כוכבים ומזלות, שלא יהיו מונין את ישראל ואומרים להם: הלא אומה של בוזים אתם. וישראל משיבין אותן... העולם ומלואו של הקדוש ברוך הוא, כשרצה נתנה לכם, וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו, הה"ד (שם): 'לתת להם נחלת גוים' וגו" (בר"ר א, ב). כג. זוהר איתא (ח"א, ויצא קמח ע"א): "אלמלא יעקב – לא אתקיים עלמא". ובשל"ה (ויצא, תורה אור, אות יג): "ודע, כי יעקב תכלית הבריאה, (דברים לב, ט) 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו', ומטתו שלמה, ויצאו ממנו אומה שלמה, נתפטה מ"ב שבטים... שהם אומה ישראלית, והם תכלית הבריאה בשביל התורה שיקבלו...". כד. ראה לעיל הערה יז. כה. ראה לעיל הערה יח מה שכתב רבינו בפרשת לך לך, שבבחינת הכתר (עתיקא), גם התורה ובהו, בחינת מעשיהם של רשעים, היה בכונת הבריאה. כו. ראה מה שכתב רבינו (חנוכה, אות יג ד"ה בפסיקתא לחנוכה): "...דשם הוי"ה מורה היה הווה ויהיה, שהוא 'אתה' הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם'. דאף אחר שנברא העולם ואנו רואים תבל ויושבי בה, ויש בהן שמחריפין, ונראה שהם נגד כבודו יתברך, מכל מקום אין נעשה בעולם שום דבר נגד רצונו יתברך כמו קודם בריאת העולם... ובוה אין לנו שום תפיסה בעולם הזה, שמפני כן אין שם זה נהגה בעולם הזה רק בשם אדני", שהוא בחינת אמונה, שאנו מאמינים כן אף שאינו נראה לעין כל... ושם אלהים מורה על הנהגת עולם הזה, וכמו שכתבו בספרים אלהים גימטריא הטבע, דמה שנראה לעין שמתנהג על פי הטבע, הוא גם כן מכח אלהים, שהוא בעל הכוחות כולם...". כז. ראה לעיל ד"ה וישבות ביום

בְּעוֹלָם יוֹתֵר מֵיֵצֵר הָרַע, וְאַתֶּם מִמְּתִיקִים
אוֹתוֹ וְכוּ'. וְאָז יִהְיֶה לְה' יִתְבָּרַךְ נִיחָא
מִכָּל הַהֶפֶץ שִׁיְהִיָּה נַעֲשִׂים פְּזִיּוֹת. וְכִיּוֹן
שֶׁהֲזָכַר כָּאֵן לַעֲשׂוֹת עַל הַשְּׁתַּדְּלוֹת
הָאֲדָם, נִזְכַּר כָּאֵן שֵׁם אֱלֹהִים שֶׁהוּא בְּעַל
הַכַּחוֹת כָּלָם¹.

וְעַל זֶה הוּא אָרִיכוֹת הַגְּלוֹת, שְׁבוֹרֵר כֹּל
נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה
מֵאֲהָבָה שִׁיְהִיָּה פְּזִיּוֹת, אִישׁ מֵהֶם לֹא
נֶעְדְּרִי². אֲךָ אִם חֵס וְשְׁלוֹם לֹא יִבְרַר
הָאֲדָם מִצִּדּוֹ עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה, אֲזַי לְעִתִּיד
יִבְרַר ה' יִתְבָּרַךְ וְעַמָּךְ כָּלָם צִדִּיקִים
(יִשְׁעִיחוּ ס, כא), וְכָל מֵאֵן דְּאֲתַגְזֹר אֲקָרִי

וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.
שֶׁהָאֲדָם יִתְקַן, וְכִמּוֹ שֶׁאֲמָרוּ³ כֹּל
מִה שֶׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית צְרִיכִין
עֲשִׂיָּה, כְּגוֹן הַחֲרָדֵל צְרִיכִין לְמִתּוֹק וְכוּ',
אֲפִלוּ אֲדָם צְרִיף תְּקוּן. וְזֶה נִדְרָשׁ
מִדְּכַתִּיב לַעֲשׂוֹת, וְכִמּוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י. וְכֵן
כָּתַב בְּתַנְחוּמָא⁴ שֶׁמַּעֲשֶׂה בְּנֵי אָדָם נֶאֱיֵן
לְעִנְיֵן הַמִּילָה. וְכֵן מוֹרָה לַעֲשׂוֹת,
שֶׁהָאֲדָם מִצִּדּוֹ יִתְקַן עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה
מֵאֲהָבָה, שִׁיְהִיָּה זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת פְּזִיּוֹת,
כִּמּוֹ שֶׁאֲמָרוּ בִּיּוֹמָא⁵, וְאָז כִּשְׁלֹג יִלְבִּינוּ⁶.
וְכִמּוֹ שֶׁאֲמָרוּ בְּתַנְחוּמָא⁷ אֲתָה עוֹשֶׂה
אוֹתוֹ רַע וְכוּ', וְכִמְהָ דְּבָרִים קָשִׁים יֵשׁ

הַשְּׁבִיעִי. כח. "כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה, כגון החרדל צריך למתוק, התורמוסים צריך למתוק, החיטין צריכין להטחן, אפילו אדם צריך תיקון" (בר"ר יא, ו). פרש"י: "אפילו אדם צריך תיקון – הדא הוא דכתיב: 'אשר ברא אלהים לעשות', ברא ועשה אין כתיב כאן, אלא לומר שהכל צריך תיקון". בט. "מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא: איזו מעשים נאים, של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם? א"ל: של בשר ודם נאים. א"ל טורנוסרופוס: הרי השמים והארץ, יכול אדם לעשות כיוצא בהם? א"ל ר"ע: לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו, אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם. א"ל: למה אתם מוליין? א"ל: אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקדוש ברוך הוא. הביא לו ר"ע שבלים וגלוסקאות, א"ל: אלו מעשה הקדוש ברוך הוא, ואלו מעשה ידי אדם. א"ל: אין אלו נאים יותר מן השבלים? א"ל טורנוסרופוס: אם הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא מהול ממעי אמו? א"ל ר"ע: ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו? ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצוות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד (תהלים יח, לא): 'כל אמרת ה' צרופה'" (תנחומא תוריע, ה). ל. "אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר (הושע יד, ב): 'שובה ישראל עד ה' אלהיך כי בשלת בעונך'. הא עון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני? והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות, שנאמר (יחזקאל לג, יט): 'ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה!' – לא קשיא; כאן – מאהבה, כאן – מיראה" (יומא פו, ב). לא. ראה לעיל ד"ה ושלוש לשונות. ושם הערה יח. לב. "אם תאמר למה ברא יצר הרע שכתוב בו (בראשית ח, כא): 'כי יצר לב האדם רע מנעוריו?' אתה אומר שהוא רע, מי יוכל לעשותו טוב? ... ואם תאמר אין אדם יכול לשמור את עצמו, אמר הקדוש ברוך הוא: אתה עשית אותו רע, למה תינוק היית ולא חטאת, נתגדלת וחטאת, וכמה דברים קשים יש בעולם יותר מיצר הרע ומרים ממנו, ואתם ממתיקין אותן – אין לך מר מן התורמוס, ואתה שוקד לשלקן ולהמתיקן במים שבע פעמים עד שהוא נעשה מתוק... ומה מרים שבראתי אותן ממתיקין לצורכך, יצר הרע המסור בידך עאכ"ו" (תנחומא בראשית, ז). לג. ראה לעיל סוף ד"ה וכן כתוב בפרשה. לד. ראה

תורה שבעל פה, שִׁמְרָאשׁ הַשְּׁנָה מִתְחִיל
 חֲדוּשׁ אֹר תוֹרָה שְׁבַעל פָּה. דְּאִיתָא
 בְּתַקוּנִים (תיקון ל, עד ע"א) יְהִי אֹר
 (בראשית א, ג) דָּא יְמִינָא, וְיְהִי אֹר (שם)
 דָּא שְׁמָאֲלָא, וְכֵן אִיתָא שְׁם (תיקון"ז כא, נ
 ע"א) מִיְמִינָא אֲתִיְהִיבַת אֲוֵרִייתָא דְּבִכְתָּב,
 וּמִשְׁמָאֲלָא אֲתִיְהִיבַת אֲוֵרִייתָא דְּבַעַל פָּה,
 וְכֵן פְּתוּב בְּזֵהר הַקְּדוּשָׁא.

וְהוּא שְׁבַרָאשׁ הַשְּׁנָה אַחַר הַקְּלִיל,
 הַתְּחִיל הַתְּחַדְּשׁוֹת תוֹרָה שְׁבַעל
 פָּה, שֶׁהוּא הָרֵב חֲכָמָה לְתַקֵּן הָרֵב כְּעַסִּי.
 וּבָיִוּם הַכְּפוּרִים נִתְּנוּ לַחֲזוֹת אֲחֵרוֹנוֹת
 (תענית ל, ב), דְּאִיתָא וּבְלֹחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת
 אֲנִי נוֹתֵן לָךְ שְׂיֵהָא בְּהֵם הַלְכוֹת מְדַרְשׁ
 וְאֲגָדוֹת, הַדָּא הוּא דְּכְתִיב כִּי כְּפָלִים
 לְתוֹשִׁיָּהּ. וּבְסִפּוֹת נִקְבַע הָאוֹר תוֹרָה

צִדִּיקִי, כִּי לֹא יָדַח מִמֶּנּוּ נִדְחִי. וְעַל זֶה
 כְּתִיב מֵאִמֵּר וַיִּשְׁבַּת מִכָּל מְלֹאכְתּוֹ, וְלֹא
 כְּתִיב בּוֹ שֵׁם אֱלֹהִים, שֵׁם שֶׁל מַעֲשֵׂה
 בְּרֵאשִׁית הַמּוֹרָה שֶׁהוּא בַעַל הַכֹּחוֹת
 כָּלֶם, בְּיִזְוֹן שְׁקַדְשָׁהּ זֹ מַעֲתִיקָא לְעִילָא
 לְעִילָא, כְּאִמֹר (לעיל ד"ה ובמאמר וישבת).

ד.

מִתְחִילִין אַחַר שְׁמַחַת תוֹרָה
 מִבְּרֵאשִׁית, הוּא עַל פִּי מַה
 שְׁמוּבָא בְּתַקוּנִים (תיקון"ז לו, עז ע"ב) יְהִי
 אֹר (בראשית א, ג) דָּא פְּסַח, וְיְהִי אֹר (שם)
 דָּא רֵאשׁ הַשְּׁנָה. וְהִינּוּ שְׁכַפְסַח הָיָה הַכְּנָה
 לְהַתְּגַלוֹת אֹר תוֹרָה שְׁבַכְתָּב, שְׁעַקֵּר
 הַהַתְּגַלוֹת הָיָה בְּשַׁבּוּעוֹת, זְמַן מִתֵּן תוֹרָה,
 וּבְרֵאשׁ הַשְּׁנָה הַיּוֹת הָאוֹר, וְהִינּוּ אֹר

שַׁעַר הַפְּסוּקִים (פרשת שמות). לַה. "זָגַם הַקִּימוֹתֵי אֶת בְּרִיתִי אִתְּם לְתַת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" (שמות ו, ד),
 בְּגִין דְּאֲתַגְזֵרוּ (=נִימולו). דְּכָל מֵאֵן דְּאֲתַגְזֵר יְרִית אֶרְעָא, דְּהָא לֹא יְרִית אֶרְעָא אֲלָא צִדִּיק, וְכָל מֵאֵן דְּאֲתַגְזֵר
 אֶרְעָא צִדִּיק, דְּכְתִיב (ישעיהו ס, כא): "וְעַמְךָ בָּלֶם צִדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ" (וזהר ח"ב, וארא כג
 ע"א). לו. "לִפִּי שֶׁהַשְּׁמָה הַקְּדוּשָׁה אֵי אִפְשֵׁר לַה לְהַכְרִת מִמְּקוֹם הַקְּדוּשָׁה, כִּי הַבוֹרָא יִתְּבַרַךְ חֲשַׁב מַחֲשׁוֹת
 לְבַלְתֵּי יָדַח מִמֶּנּוּ נִדְחִי" (ש"ב יד, יד), אִפִּילוּ נִצְוֶי קִטְן שֶׁל נִשְׁמָה קְדוּשָׁה" (שַׁעַר הַגְּלוּלִים, הַקְּדָמָה טו). וְרֵאשׁ
 מַה שְׁכַתְּב רַבִּינוּ (מִשְׁפָּטִים, אוֹת א ד"ה וְמָה שֶׁאִמְרוּ): "וְלֹא יִתִּיאֵשׁ שׁוֹם אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 חוֹשֵׁב מַחֲשׁוֹת לְבַלְתֵּי יָדַח מִמֶּנּוּ נִדְחִי... שֶׁלֹּא יֵאבֵד שׁוֹם נִפְשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְיִתּוּקֵן עַל יְדֵי גְלוֹת אוֹ גְלוּל וּכְדוּמָה,
 זֶה תְּכַלִּית כָּל הַגְּלוּיוֹת". א. "בְּיִזְוֹן דְּאִמֹר 'יְהִי אֹר', אִמְאֵי כְּתִיב 'יְהִי אֹר', דְּהָא בְּוִיָּהּ כֵּן סִגְיָא. אֲלָא 'יְהִי
 אֹר', דָּא אֹר קְדָמָא, דְּאִיהוּ יְמִינָא, וְאִיהוּ לְקֵץ הַיְמִין. 'יְהִי אֹר', דְּמִיְמִינָא נִפְקֵ שְׁמָאֲלָא, וּמִן־אֲ דִימִינָא נִפְקֵ
 שְׁמָאֲלָא, וְעַל דָּא 'יְהִי אֹר', דָּא שְׁמָאֲלָא" (וזהר ח"ב, תְּרוּמָה קסו ע"א). וְכַתְּב עַל זֶה רַבִּינוּ (צו, אוֹת ו ד"ה
 אַךְ הַעֲנִין): "שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה שׁוֹרְשָׁה מִתּוֹרָה שְׁבַכְתָּב, שֶׁמֶשֶׁא אֲנָהִיר לְסִיְהָא". ב. "אִמֵּר רַב אֲדָא בְּרַבִּי
 חֲנִינָא: אֲלֵמָלָא חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל – לֹא נִיתַן לָהֶם אֲלָא חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה וְסַפֵּר יְהוֹשֻׁעַ בְּלַבָּד, שֶׁעֲרַכָּה שֶׁל אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל הוּא, מֵאִי טַעמָא? (קְהֵלֵת א, יח) 'כִּי בְּרוּב חֲכָמָה רַב כַּעֲס' (נְדָרִים כב, ב). פִּרְשִׁי: "מִפְּנֵי שֶׁעֲרַכָּה שֶׁל
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא – שְׁכַתּוֹב בּוֹ עֶרֶךְ חֵלֶק שֶׁל כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת, וְלֹא סִגְיָא בְּלֹא חֵכִי, וְלִפִּי שֶׁבַעטוּ וְחֲטָאוּ נוֹסֵף
 לָהֶם רֹב חֲכָמָה, שֶׁאֵר הַסְּפָרִים, לְהַטְרִיחֵן יוֹתֵר". ג. "בִּיּוֹן שֶׁפְּנָה חֲטִייה שֶׁלָּהֶם, אִמֵּר מִשָּׁה: הֲרִי הִיָּה לְיִשְׂרָאֵל
 מִי שִׁיבֶשׁ עֲלֵיהֶם, אֲנִי מִי יִבְקֵשׁ עֲלֵי? הַתְּחִיל מִצְטַעַר עַל שְׁבוֹר הַלּוּחוֹת, וְאִמֵּר לוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵל
 תְּצַטַּעַר בְּלוּחוֹת הַרְּאִשׁוֹנוֹת, שֶׁלֹּא הִיוּ אֲלָא עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת לְבַד, וּבְלוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים אֲנִי נוֹתֵן לָךְ שִׁיָּהָא בְּהֵם
 הַלְכוֹת מְדַרְשׁ וְאֲגָדוֹת, הַה"ד (אִיּוֹב יא, ו): 'וַיִּגַּד לָךְ תַּעֲלוּמוֹת חֲכָמָה כִּי כְּפָלִים לְתוֹשִׁיָּהּ" (שְׁמוֹר"ר מו,
 א). ד. רֵאשׁ מַה שְׁכַתְּב רַבִּינוּ (חֲנוּכָה, אוֹת א ד"ה וְהַעֲנִין דְּפַסְח): "וְהַעֲנִין דְּפַסְח יְהִי אֹר, שֶׁהִיָּה הַחֲכָנָה